

ผลการดำเนินงาน
แก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน
โดยองค์กรชุมชน

โครงการ บ้านมั่นคง

พ.ศ. 2546-2551

พอฯ-CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961185501

ผลการดำเนินงาน
แก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยของคนจน
โดยองค์การชุมชน

โครงการ บ้านมั่นคง

พ.ศ. 2546-2551

พอช-CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคืออยู่อาศัยของคนจนโดยองค์การชุมชน
โครงการบ้านมั่นคง พ.ศ. 2546 – 2551

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ : 978-974-349-806-0

พิมพ์ครั้งแรก ตุลาคม 2551

จำนวนพิมพ์ 10,000 เล่ม

ที่ปรึกษา นางสาวสมสุข บุญยะปัญญา
นางสาวกนิษฐา ปรีชาพิชคุปต์
นายอัมพร แก้วหนู
นายสยาม นนท์คำจันทร์

เขียน/เรียบเรียง อุดมศรี ศิริลักษณ์พร

ข้อมูล สำนักงานโครงการบ้านมั่นคง

ประสานการผลิต สุธิดา บัวสุขเกษม
และออกแบบรูปเล่ม

ดำเนินการผลิต ส่วนประชาสัมพันธ์

จัดพิมพ์โดย สำนักงานโครงการบ้านมั่นคง
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)
912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร.0-2378-8300-9 ต่อ 8423-8425,8659-8667
โทรสาร 0-2378-8487
Homepage:<http://www.codi.o.th> E-mail:codi@codi.or.th

คำนำ

โครงการบ้านมั่นคงเป็นโครงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนแออัดในเมืองทั่วประเทศ ดำเนินการโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับเครือข่ายองค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเริ่มดำเนินการโครงการนำร่องในปี 2546 และได้รับการอนุมัติแผนการดำเนินการจากรัฐบาลไปจนถึงปี 2554 มีเป้าหมายดำเนินการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยไม่น้อยกว่า 200,000 ครัวเรือน

หลักการและแนวทางการดำเนินการสำคัญของโครงการบ้านมั่นคงที่แตกต่างจากโครงการแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยอื่นๆ อย่างชัดเจน คือ เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยองค์กรชุมชนเจ้าของปัญหา ตั้งแต่การสำรวจข้อมูลเลือกชุมชนนำร่อง เลือกวิธีปรับปรุงชุมชน จัดหาที่ดิน ออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย ออกแบบบ้าน ออกแบบชุมชน ก่อสร้าง ฯลฯ ไปจนเสร็จสิ้นกระบวนการ เป้าหมายสำคัญของโครงการคือการสร้างความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย และการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ไม่ใช่แค่สร้างบ้าน การปรับปรุงที่อยู่อาศัยก็มีความหลากหลาย ทั้งรูปแบบและแนวทางตามสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิกในชุมชน และแนวทางสำคัญอันสุดท้าย คือ เป็นการแก้ปัญหาชุมชนแออัดทั้งเมือง โดยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่แก้ปัญหาบางจุด บางพื้นที่เท่านั้น

แม้ว่าสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบโครงการฯ ในระดับชาตินับประมาผ่านสถาบันฯ แต่กลไกที่ดำเนินการจริงในพื้นที่ คือ เครือข่ายองค์กรชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่น โดยการสนับสนุนจากภาควิชาการและคนทำงานทางสังคม จนถึงเดือนกันยายน 2551 มีการอนุมัติโครงการไปแล้วทั้งสิ้น 702 โครงการ ใน 237 เมือง มีคนที่รับประโยชน์กว่า 76,000 คน ใน 1,251 ชุมชน

การดำเนินการแก้ไขปัญหชุมชนแออัดนั้น เป็นงานที่ยากลำบาก มีความสลับซับซ้อนเพราะเป็นปัญหาที่สั่งสมมายาวนานและมีขอบเขตของปัญหาทั่วประเทศ ซ้ำยังมีการขยายตัวของปัญหาทุกวันในทุกเมือง ปัญหาที่มีความซับซ้อนขนาดนี้ ต้องอาศัยกลไกที่ใหญ่โตกว้างขวางและการประสานความร่วมมือจากหลายฝ่าย จึงจะแก้ปัญหาได้สำเร็จ กลไกสำคัญที่สุดที่สามารถทำเรื่องนี้ได้ คือ เครือข่ายองค์กรชุมชนในเมืองที่เป็นเจ้าของปัญหานั้นเอง

“โครงการบ้านมั่นคง”นอกจากจะเป็นโครงการแก้ปัญหชุมชนแออัดขนาดใหญ่โครงการหนึ่งแล้ว ยังเป็นขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อที่อยู่อาศัยของชาวชุมชนเมืองที่ใหญ่ที่สุดในรอบหลายปีที่ผ่านมาของประเทศไทย มีคนเข้าร่วมทำงานในระดับและลักษณะงานต่างๆ หลายหมื่นคน ส่งผลสะท้อนไปในหลายมิติ ทั้งในแง่การออกแบบบ้านและชุมชนคนจน การจัดการการเงินเพื่อที่อยู่อาศัย การปรับเปลี่ยนกฎระเบียบของเมืองและรัฐเพื่อช่วยแก้ปัญหาคนจน การจัดการที่ดินของเมือง เป็นการพิสูจน์ว่าคนจนเมืองนั้นสามารถแก้ปัญหาใหญ่เรื่องที่อยู่อาศัยได้ด้วยตนเอง ถ้ามีระบบการสนับสนุนที่เหมาะสมจากรัฐบาลและหน่วยงานภาคีต่างๆ

ผลผลิตจากความเพียรพยายามของขบวนคนจนเมืองทั่วประเทศ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาคมพันธมิตรชาวบ้าน นักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ เพื่อพลิกฟื้นเมืองให้คนจนมีที่ตั้งเสถียรใน 5 ปีที่ผ่านมาสรุปอยู่ในหนังสือเล่มนี้แล้ว

สารบัญ

คำนำ

การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน

ในชุมชนแออัดตามโครงการบ้านมั่นคง..... 8

ผลการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงและผลกระทบ

จากโครงการบ้านมั่นคง..... 10

การสนับสนุนและพัฒนาชุมชนการชุมชน

เพื่อคนจนในเมือง..... 18

ความร่วมมือและการประสานหน่วยงาน..... 19

การประชาสัมพันธ์โครงการ..... 23

ภาคผนวก

- การสำรวจชุมชนแออัดในพื้นที่ทั่วประเทศ..... 27
- โครงการบ้านมั่นคงพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้..... 30
- บ้านมั่นคงคนไร้บ้าน..... 33
- บ้านมั่นคงในที่ดินสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์..... 34
- บ้านมั่นคง...สู่เป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหาทั้งเมือง
และทำพร้อมกันทั่วประเทศ..... 36
  - บ้านมั่นคงเมืองชุมแพ..... 37
  - บ้านมั่นคงเมืองเชียงใหม่..... 38
  - บ้านมั่นคงชุมชนริมคลอง..... 39
- บ้านมั่นคงในพื้นที่ประสภภัยสึนามิ..... 43
- แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนแออัด“บ้านมั่นคง”
ปี 2550 - 2554..... 44

การแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัย ของคนจน ในชุมชนแออัดตามโครงการบ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

● การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนในชุมชนแออัด ตามโครงการบ้านมั่นคง

1. เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2546 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบ "โครงการบ้านมั่นคง" ที่กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์เสนอ โดยให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ ทั้งนี้ ในช่วงปี 2546 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติงบประมาณ จำนวน 146 ล้านบาท ให้ดำเนินการโครงการนำร่อง 10 โครงการ ควบคู่ไปกับการจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาตามแนวทางบ้านมั่นคงเบื้องต้น ใน 20 เมือง และพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาความมั่นคงในการอยู่อาศัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัดโดยเร่งด่วน

แนวทางการดำเนินโครงการนี้ เป็นการพัฒนาแนวใหม่ที่ให้ชาวบ้านในชุมชนแออัดเป็นผู้ดำเนินการหรือชาวชุมชนเป็นเจ้าของโครงการ ด้วยการสนับสนุนจาก พอช. องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานระดับจังหวัด โดยดำเนินการแก้ไขสภาพของชุมชนแออัดที่มีอยู่ด้วยการจัดระบบชุมชนใหม่ให้มั่นคงทุกด้าน ทั้งด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม โครงสร้างทางสังคม ระบบเศรษฐกิจการเงินถึงระดับครอบครัว ระบบสวัสดิการของชุมชน สำหรับสมาชิกทุกคน และพยายามดำเนินการให้ครอบคลุมทุกชุมชนในเมือง

จากการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงปี 2546 พบว่า ชุมชนและท้องถิ่นมีความตื่นตัวอย่างมาก ในการที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหาของเมืองตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง ทั้งยังเกิดรูปธรรม รูปแบบการพัฒนาชุมชนที่หลากหลาย มีการเชื่อมโยงองค์กรชุมชนให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างกว้างขวาง อันแสดงถึงศักยภาพและความพร้อมของชุมชนและท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาของเมืองร่วมกัน

2. พอช. จึงได้จัดทำ "โครงการบ้านมั่นคง" ปี 2547 ซึ่งเป็นการขยายผลจากการดำเนินโครงการนำร่องปี 2546 มาสู่ "เมืองนำร่องโครงการบ้านมั่นคง" ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2546 มีเป้าหมายดำเนินการจำนวน 15,016 ครัวเรือน 174 ชุมชน ใน 42 เมือง/เขต ใน 30 จังหวัด ทั่วประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาชุมชนแออัดให้เป็นชุมชนน่าอยู่ที่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย ชาวชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเป็นกระบวนการเพื่อสร้างความพร้อม ความสามารถให้องค์กรท้องถิ่น องค์กรชุมชน สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาอื่นๆ ในการร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหาคนจนและที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นร่วมกัน

เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2547 ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ ได้อนุมัติงบประมาณกลางปี 2547 สำหรับดำเนินงานตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนและปัญหาสังคมด้านที่อยู่อาศัย จำนวน 149.5 ล้านบาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้กลุ่มคนด้อยโอกาส หรือคนจนที่สุดในสังคม เช่น คนเร่ร่อน คนชรา คนพิการ ฯลฯ รวมถึงผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนเร่งด่วน/เฉพาะหน้าจากกรณีเพลิงไหม้ ไล่ที่ ได้รับการดูแล และได้รับโอกาสในการพัฒนา โดยชุมชนและท้องถิ่นเป็นแกนหลักในการดำเนินการ ผนวกไปกับโครงการบ้านมั่นคงที่ดำเนินการอยู่

3. วันที่ 2 สิงหาคม 2548 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ แผนปฏิบัติการชุมชนแออัดบ้านมั่นคง ปี 2548-2551 มีเป้าหมายในการพัฒนาที่ 200 เมือง/เขต 1,826 ชุมชน รวม 285,000 ครัวเรือน วงเงิน 19,367 ล้านบาท โดยการพัฒนาที่อยู่อาศัยของชุมชนในปี 2548-2549 ประกอบด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งในด้านการประสานนโยบายการพัฒนาในพื้นที่ การบริหารจัดการและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนงานเฉพาะหน้าที่ต้องดำเนินการ โดยมีการประสานความร่วมมือกับภาคีพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(เทศบาล, อบต., อบจ., กรุงเทพมหานคร) ส่วนราชการระดับจังหวัด เช่น พมจ., ศตจ.จังหวัด, โยธาธิการจังหวัด, ที่ดินจังหวัด ฯลฯ หน่วยงานเจ้าของที่ดิน เช่น กรมธนารักษ์ การรถไฟแห่งประเทศไทย กรมชลประทาน วัด สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ฯลฯ หน่วยงานที่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมการสนับสนุนชุมชน เช่น กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน สถาบันการศึกษาในท้องถิ่น เช่น สถาบันราชภัฏ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล มหาวิทยาลัยในท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ โดยมีหลักการดำเนินงาน คือ การประสานการทำงานกับท้องถิ่นและชุมชนเป็นหลัก สร้างกลไกภาคเมือง เพื่อเป็นพี่เลี้ยงช่วยเหลือเรื่องที่อยู่อาศัยคนจน ภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการเมือง และได้มีการแบ่งทีมชาวบ้านที่ดำเนินการเรื่องบ้านมั่นคง เพื่อสนับสนุนชุมชน ในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้แก่ ทีมงานจัดการองค์กร งานสินเชื่อ งานบัญชี งานออมทรัพย์ และงานสาธารณูปโภค

นอกจากนี้ยังได้มีการขยายผลโครงการบ้านมั่นคงเมือง ไปสู่การนำร่องในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยคนยากจนในชนบท เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่สัมพันธ์กันทั้งภาคเมืองและชนบท ป้องกันปัญหาการละทิ้งถิ่นฐาน อันจะทำให้เกิดปัญหาชุมชนแออัดในเมืองเพิ่มขึ้น โดยเน้นการดำเนินงานที่ให้ชุมชนเป็นแกนหลัก ในการบริหารจัดการร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น และกลไกการพัฒนาจากการมีส่วนร่วมหลายฝ่ายในท้องถิ่น ในวงเงิน 100 ล้านบาท เพื่อดำเนินการใน 1,000 ครัวเรือน โดยในเบื้องต้นแต่ละภาคได้ร่วมกันสรุปพื้นที่การทำงานนำร่อง 38 พื้นที่ กระจายไปทั่วทุกภาค

4. วันที่ 15 พฤษภาคม 2550 คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติหลักการ แผนงานโครงการบ้านมั่นคง ที่ได้ปรับปรุงใหม่เพื่อ ดำเนินการในปี 2550-2554 จำนวน 200,218 ครัวเรือน การทำงานในปี 2550-2551 ขบวนการชุมชนเมืองมีความตื่นตัว ในการแก้ปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยอย่างกว้างขวาง การสำรวจข้อมูลชุมชนผู้มีรายได้น้อยในพื้นที่ทั่วประเทศเมื่อปลายปี 2550 มีส่วนสำคัญและส่งผลให้แต่ละเมืองมีการวางแผนพัฒนา แก้ปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งเมือง พื้นที่การทำงานครอบคลุมผู้เดือดร้อนทั้งผู้ประสพภัย คนไร้บ้าน คนกลุ่มน้อย ชนเผ่า พื้นที่นิคมจัดสรร ฯลฯ

5. การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงตลอด 5 ปีที่ผ่านมา (2546-2551) ได้เปิดพื้นที่การทำงานใน 1,251 ชุมชน 237 เมือง เกิดการเรียนรู้ ความรู้ และประสบการณ์ในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย โดยขบวนการองค์กรชุมชนและท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ทั้งในส่วนของขบวนการชุมชน ขบวนการเมือง เจ้าของที่ดิน หน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา และสาธารณชน โครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่ต่างๆ จึงเป็นสถานการณ์การเรียนรู้เรื่องการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของคณะดูงานทั้งภายในประเทศและชาวต่างประเทศ เป็นตัวอย่างหนึ่งของแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยในทวีปเอเชียที่ขบวนการชุมชนและท้องถิ่นเป็นแกนหลักในการพัฒนา

ผลการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง

(ณ เดือนกันยายน 2551)

ผลการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง (ณ เดือนกันยายน 2551)

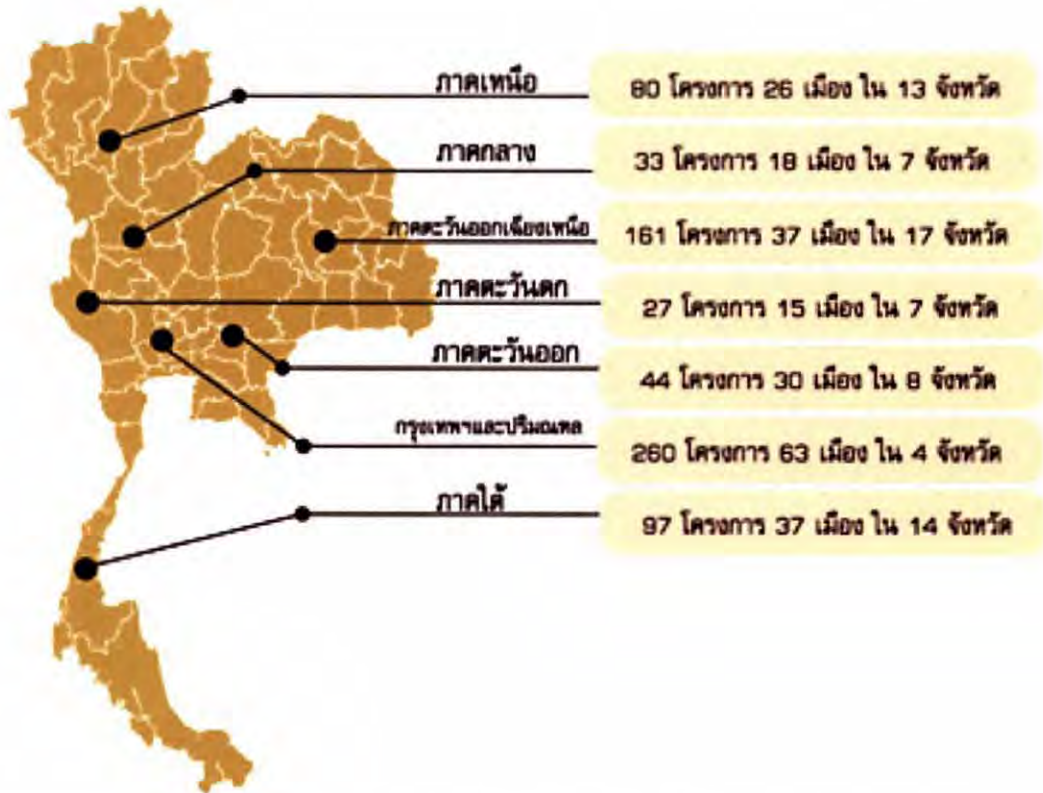
ณ เดือนกันยายน 2551 โครงการบ้านมั่นคง ดำเนินการในพื้นที่ 76 จังหวัด ใน 230 เมือง จำนวน 1,251 ชุมชน ผู้รับประโยชน์ 76,792 ครัวเรือน ประมาณ 307,168 คน รวมงบประมาณที่ชุมชนได้รับการอนุมัติทั้งหมด จำนวน 5,838,507,806 บาท ตามรายละเอียดดังนี้

ระหว่างปี พ.ศ. 2546 – เดือนกันยายน พ.ศ. 2551 ได้สนับสนุนการพัฒนากระบวนการเมือง ในพื้นที่ 76 จังหวัด 237 เมือง งบประมาณ 88.08 ล้านบาท สนับสนุนโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคชุมชนจำนวน 702 โครงการ งบประมาณ 2,332.42 ล้านบาท ครอบคลุมพื้นที่ 1,251 ชุมชน ใน 70 จังหวัด 230 เมือง ผู้รับประโยชน์ จำนวน 76,792 ครัวเรือน งบประมาณจัดการ(5%) จำนวน 94.64 ล้านบาท งบสินเชื่อ 2,164.41 ล้านบาท งบบ้านกลาง 132.83 ล้านบาท

ความคืบหน้าการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง (ณ กันยายน 2551)

ภาพรวม	จำนวน
จำนวนเขต/เมืองที่มีการดำเนินโครงการ	237 เขต/เมือง
	76 จังหวัด
จำนวนเขต/เมืองที่มีโครงการที่ได้รับการอนุมัติ	230 เขต/เมือง
	70 จังหวัด
จำนวนโครงการที่ได้รับการอนุมัติ	702 โครงการ
ครอบคลุมจำนวนชุมชน	1,251 ชุมชน
จำนวนครอบครัว	76,792 ครอบครัว
งบประมาณที่อนุมัติ	
- งบอุดหนุนการพัฒนาสาธารณูปโภค	2,332.42 ล้านบาท
- สินเชื่อเพื่อการปรับปรุงที่อยู่อาศัย	2,164.41 ล้านบาท

การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในแต่ละภาค

ตารางแสดงจำนวนชุมชนที่มีการอนุมัติโครงการ แบ่งตามรายภาค

(ณ เดือนกันยายน 2551)

ภาค	เมือง	โครงการ	จำนวนชุมชน	ครัวเรือน	งบสนับสนุนสาธารณูปโภค (ล้านบาท)	งบบ้านกลาง, บ้านชั่วคราว, ศูนย์พัก คนไร้บ้าน (ล้านบาท)	งบสินเชื่อ (ล้านบาท)	งบจุดทุนที่อยู่อาศัย	งบบริหารจัดการ 5% (ล้านบาท)	งบพัฒนากระบวนการเชิง (ล้านบาท)
กรุงเทพและปริมณฑล	63	260	367	33,177	1,058.97	52.34	1,091.62	441.24	42.91	10.13
ภาคกลางบน	18	33	41	2,321	74.99	2.46	125.53	31.18	3.09	1.61
ภาคตะวันตก	15	27	46	3,878	118.25	1.82	34.76	69.64	4.35	0.27
ภาคตะวันออก	30	44	56	4,755	162.43	3.93	208.41	57.23	6.03	4.02
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	37	161	281	13,265	415.35	8.17	384.23	199.06	17.96	9.27
ภาคใต้	40	97	223	10,537	294.64	19.57	225.01	152.88	11.63	24.48
ภาคเหนือ	27	80	237	8,859	207.79	44.55	94.85	100.03	8.67	5.76
ส่วนกลาง										32.55
รวม	230	702	1,251	76,792	2,332.42	132.83	2,164.41	1,051.26	94.64	88.08

ตารางแสดงภาพรวมงบประมาณที่อนุมัติสะสม

(ณ เดือนกันยายน 2551)

งบประมาณ	รายการงบประมาณ	งบที่อนุมัติ
งบที่รัฐบาลอุดหนุน	ปรับปรุงสาธารณูปโภค	2,332,419,354
	บริหารจัดการ 5%	94,638,952
	อุดหนุนการพัฒนาที่อยู่อาศัย/ ดอกเบี่ยส่วนต่าง	1,051,258,000
	การพัฒนากระบวนเมือง	
	* โครงการความร่วมมือ	55,265,640
	* การบริหารงานส่วนกลาง	32,546,700
	รวม	3,566,128,646
งบจากกองทุนหมุนเวียน พอช.	สินเชื่อ	
	* ที่ดิน	648,443,288
	* บ้าน	1,515,970,944
	รวม	2,164,414,232
งบสมทบจากชุมชนและท้องถิ่น	ชุมชนสมทบ	73,762,572
	ท้องถิ่นสมทบ	34,202,355
	รวม	107,964,927
	รวมทั้งสิ้น	5,838,507,805

ผลกระทบจากโครงการบ้านมั่นคง

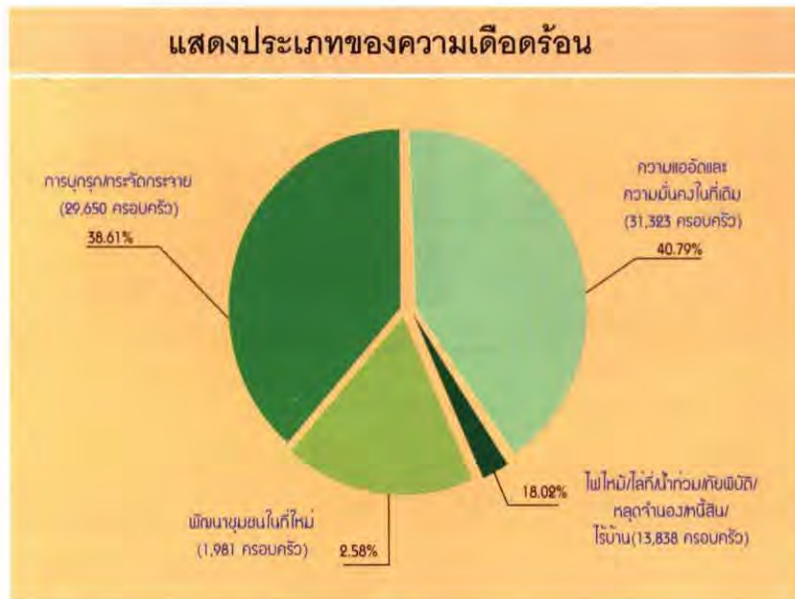
1. การวางแผนแก้ไขปัญหาพร้อมกันอย่างเป็นระบบทั้งเมือง

พอช.และขบวนชุมชน ได้ประสานงานกับองค์กรท้องถิ่นในระดับเมือง ได้แก่ เทศบาล ชุมชน หน่วยงานในท้องถิ่น และหน่วยงานระดับจังหวัด เพื่อให้เกิดกระบวนการวางแผนพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยร่วมกันทั้งเมือง ตั้งแต่ขั้นตอนการสำรวจข้อมูลชุมชนร่วมกันทั้งเมือง การวิเคราะห์วางแผนเพื่อแก้ไขปัญหา การเจรจาเรื่องที่ดิน แก้ปัญหาไฟไหม้ไล่ที่ และสนับสนุนการพัฒนาของชุมชน ในหลายจังหวัด/เมือง ได้จัดตั้งคณะทำงานร่วมระดับจังหวัดและเมือง เทศบาลหลายแห่งได้วางนโยบายการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดร่วมกันทั้งเมืองตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง และบรรจุแผนโครงการบ้านมั่นคงไว้ในแผนระดับจังหวัด/เทศบาล โดยจัดงบประมาณสมทบในโครงการ เช่น เทศบาลนครอุดรธานี เทศบาลนครขอนแก่น เทศบาลเมืองสุรินทร์ เทศบาลตำบลชุมแพ เทศบาลเมืองจันทบุรี เทศบาลเมืองบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี องค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต ปัจจุบันมีคณะทำงานระดับเมืองซึ่งเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาเมืองด้านที่อยู่อาศัยของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในพื้นที่ 139 เมือง

2. เกิดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในพื้นที่ประสบภัยพิบัติ

ไฟไหม้ไล่ที่ น้ำท่วม หนีสิน/หลุดจำนอง

ปัญหาไฟไหม้ ไล่ที่ ทั้งในที่ดินรัฐและเอกชน เป็นปัญหาร้ายแรงที่สุดของชุมชนแออัด ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมา สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนที่โดนไฟไหม้ ไล่ที่ น้ำท่วม มีหนีสิน/หลุดจำนอง พื้นที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ รวมทั้งชุมชนบุกรุกกระจัดกระจายรวม 43,480 ครัวเรือน (เป็นประชากรประมาณ 173,952 คน) หรือประมาณร้อยละ 68.4 ของจำนวนทั้งหมด และสามารถสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับชุมชนแออัดที่ยังไม่มีปัญหาไล่ที่อีก 31,323 ครัวเรือน ตามรายละเอียดดังนี้

ชุมชนตรอกขนมถ้วย(อยุธยา)
ก่อนปรับปรุง

ชุมชนตรอกขนมถ้วย(อยุธยา)
หลังปรับปรุง

ตัวอย่างของการแก้ไขปัญหาด้านที่อยู่อาศัยในพื้นที่ประสบภัยพิบัติ

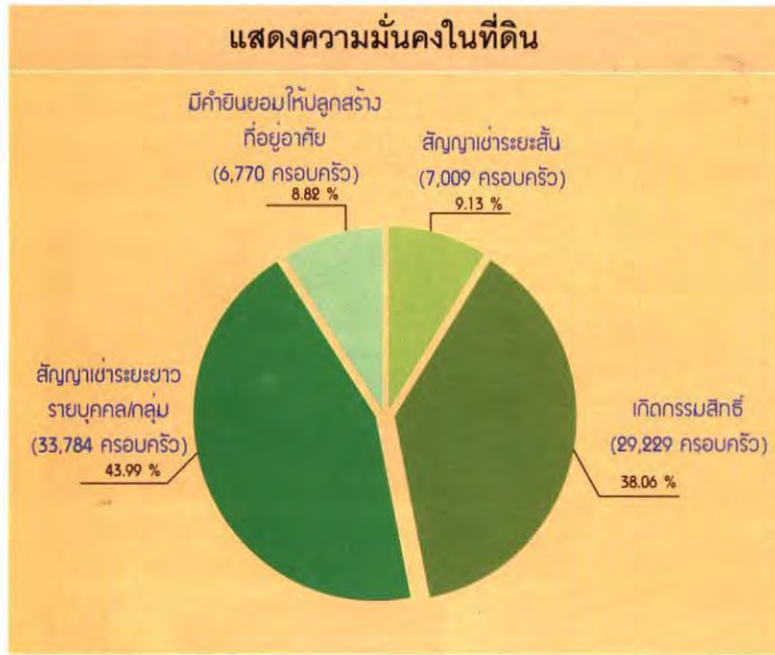
1.) การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของผู้ประสบภัยพิบัติ จากเหตุการณ์ภัยพิบัติคลื่นยักษ์ “สึนามิ” เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 โครงการบ้านมั่นคงได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และการแก้ปัญหาระยะยาวเรื่องการสร้างบ้านพักถาวร โดยชาวชุมชนมีส่วนร่วมสำคัญในการสร้างบ้านของตนเอง 8 ชุมชน จำนวน 812 ครัวเรือน ในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ พังงา กระบี่ ตรัง ระนอง

2.) การแก้ไขปัญหาผู้ประสบอุทกภัย เช่น ผู้ประสบอุทกภัย และโคลนถล่ม ในพื้นที่ 3 จังหวัด ภาคเหนือ เมื่อปี 2549 โดยศูนย์ฟื้นฟูชุมชนที่ประสบภัยน้ำท่วมภาคเหนือได้สนับสนุนการก่อสร้างที่อยู่อาศัยชั่วคราว/การซ่อมแซมบ้านที่เสียหาย รวมจำนวน 2,354 หน่วยๆ ละ 18,000 บาท รวมเป็นงบประมาณทั้งสิ้น 42.37 ล้านบาท

3. ด้านความมั่นคงเรื่องที่ดินชุมชนมีความมั่นคงในสิทธิการอยู่อาศัยของชุมชน

ชุมชนมีความมั่นคงในสิทธิการอยู่อาศัย คือ มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินจำนวน 29,229 ครัวเรือน สิทธิในการเช่าที่ระยะยาว 33,784 ครัวเรือน เช่าระยะสั้น 7,009 ครัวเรือน และได้รับการยินยอมให้ปลูกสร้างที่อยู่อาศัย จำนวน 6,770 ครัวเรือน กลุ่มที่ได้รับคำยินยอมให้ดำเนินการปรับปรุงพัฒนาได้ โดยยังไม่ได้รับสิทธิเช่าที่ดินระยะยาว เนื่องจากหน่วยงานมีความจำเป็นต้องสำรวจที่ดินเพื่อการใช้ประโยชน์ที่เป็นนโยบายของหน่วยงาน แต่ยินดีให้ชุมชนได้อยู่อาศัยในช่วงระยะเวลาที่สั้น กลุ่มที่ได้รับสิทธิ การเช่าที่ดินระยะสั้น มักจะเป็นชุมชนในที่ดินของการรถไฟ ที่ดินวัด และที่ดินสาธารณะ ส่วนที่ดินที่มีสิทธิการเช่า ระยะยาว จะเป็นทั้งการเช่าที่ระยะยาว ได้แก่ ที่ดินของราชพัสดุ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ที่ดินของการรถไฟฯ บางส่วนและกรรมสิทธิ์ร่วมในที่ดินที่จัดซื้อ

โดยภาพรวมทำให้เกิดความร่วมมือเพื่อสร้างความมั่นคงในเรื่องที่ดินอยู่อาศัยระหว่างชุมชน เจ้าของที่ดิน และ พอช.

ชุมชนคลองลำนุ่น(กทม.)
ก่อนปรับปรุง

ชุมชนคลองลำนุ่น(กทม.)
หลังปรับปรุง

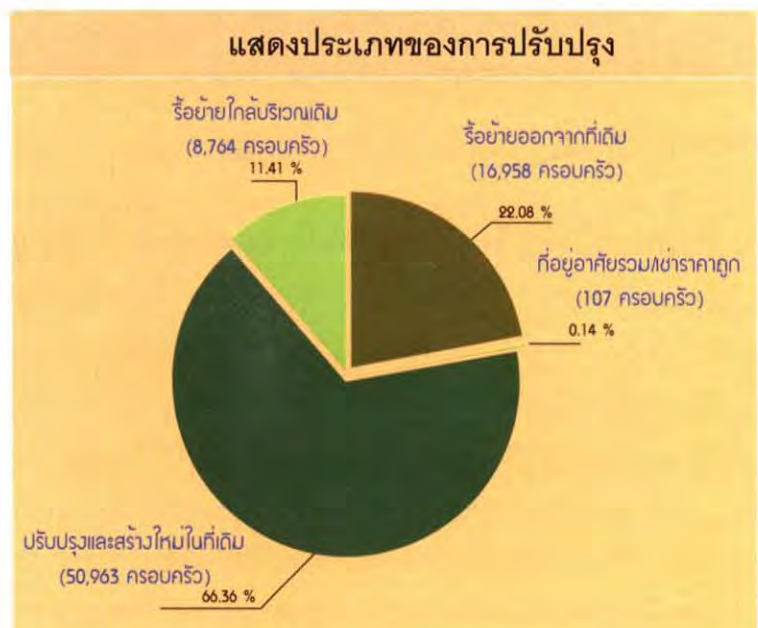
4. ด้านความมั่นคงเรื่องที่อยู่อาศัยคนจนมีที่อยู่อาศัย

ที่มั่นคง แข็งแรง ราคาถูก และส่วนใหญ่ได้อาศัยอยู่ในที่ดินเดิม

ผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงที่ผ่านมา ชุมชนผู้มีรายได้น้อยได้รับการพัฒนาในรูปแบบการปรับปรุงก่อสร้างใหม่ในที่เดิม หรือขยับอยู่ในบริเวณใกล้เคียงประมาณร้อยละ 80 การรื้อย้ายออกจากที่เดิมมีประมาณ ร้อยละ 20 ในทุกโครงการที่ดำเนินงาน จะมีการปรับปรุงก่อสร้างสาธารณูปโภค ที่อยู่อาศัย บ่อบำบัดน้ำเสีย ทางระบายน้ำ สวนสาธารณะ ศูนย์เด็ก ฯลฯ ซึ่งชุมชนร่วมกันจัดการก่อสร้าง โดยใช้เงินเชื่อจาก พอช. ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 และ 4 ต่อปี ราคาที่อยู่อาศัยอยู่ในระหว่าง 50,000 -250,000 บาท ราคาที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่โดยเฉลี่ย ประมาณ 150,000 – 200,000 บาทต่อหน่วย รูปแบบก่อสร้างจะแตกต่างกันตามความสามารถในการผ่อนชำระสินเชื่อและความเห็นร่วมกันของชุมชน ประมาณครึ่งหนึ่งมีค่าผ่อนชำระสินเชื่อต่ำกว่าเดือนละ 1,000 บาท ประมาณ 75% จ่ายต่ำกว่าเดือนละ 1,500 บาท ขนาดที่อยู่อาศัยเฉลี่ยประมาณ 50-60 ตร.ม.ต่อหน่วย

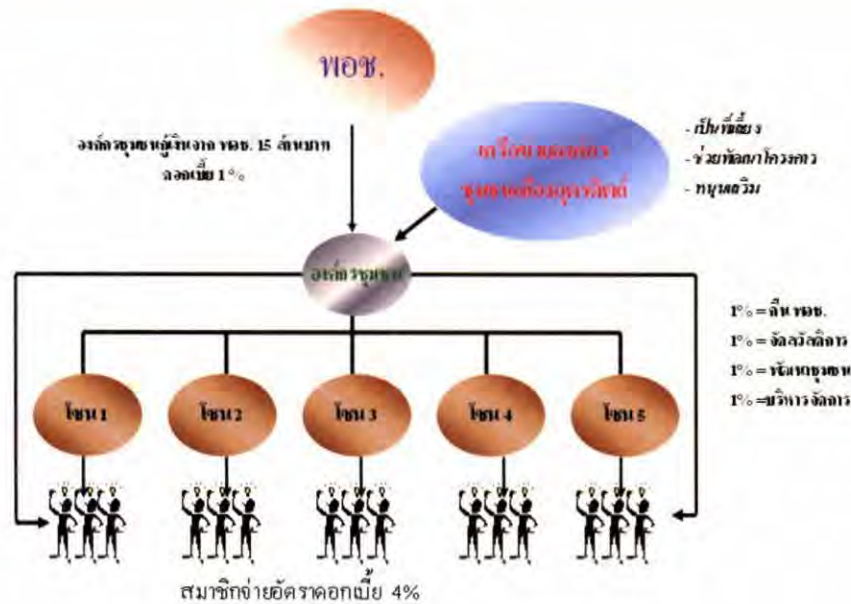
ชุมชนปู่โปะ(จ.ปัตตานี)
หลังปรับปรุง

5. ทางสังคมและวัฒนธรรม

ในทุกโครงการที่มีการปรับปรุงพัฒนา ทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของการทำงาน ตั้งแต่การส่งเสริมการออม การจัดหาที่ดิน การออกแบบ การสร้างบ้าน การส่งเสริมด้านสวัสดิการชุมชน ให้ชุมชนและท้องถิ่นได้ดูแลกันเอง ปัจจุบันมีกองทุนสวัสดิการ 56 กองทุน จัดสวัสดิการให้กับเด็กเกิดใหม่ ดูแลคนพิการ ผู้สูงอายุในชุมชน มีการพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์เรียนรู้ ศาลาเอนกประสงค์ในชุมชนใน 37 พื้นที่ มีการจัดสร้างบ้านพักกลาง สำหรับผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสในพื้นที่ 56 ชุมชน ที่สำคัญชุมชนได้ได้รับการยอมรับจากสังคมและหน่วยงาน ได้รับการสนับสนุนการพัฒนาจากหน่วยงานต่างๆ มากขึ้น

การจัดการสินเชื่อโครงการที่อยู่อาศัยกรุงเทพฯ จังหวัดอุดรธานี

6. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

เกิดการกระตุ้นการออมของชุมชน ชุมชนที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด มีการส่งเสริมการออมทรัพย์ทั้งเพื่อการพัฒนา และการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย รวมทั้งการออมเพื่อสวัสดิการ เช่น ในขั้นตอนการเสนออนุมัติสินเชื่อเพื่อที่ดินและที่อยู่อาศัย ชุมชนจะต้องการสมทบอย่างน้อย 10 % ของวงเงินที่เสนออนุมัติ นอกจากนี้การก่อสร้างสาธารณูปโภคและการสร้างบ้านสำหรับชุมชนในโครงการโดยส่วนใหญ่จะใช้ช่างชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน แทนผู้รับเหมามืออาชีพจากข้างนอก ปัจจุบันมีช่างชุมชนทั่วประเทศหลายพันคน เมื่อนับทีมงานจะมีตัวเลขไม่ต่ำกว่า 10,000 คน เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นแรงงานสร้างบ้าน สร้างสาธารณูปโภค เฉลี่ยหลังละ ประมาณ 45,000- 60,000 บาท ให้กับชุมชนในพื้นที่ๆ ดำเนินโครงการ และมีการผลิตวัสดุก่อสร้างโดยชุมชน ทำให้ลดต้นทุนการสร้างบ้าน ฯลฯ

7. ผลกระทบด้านสภาพแวดล้อมและความปลอดภัยของชุมชน

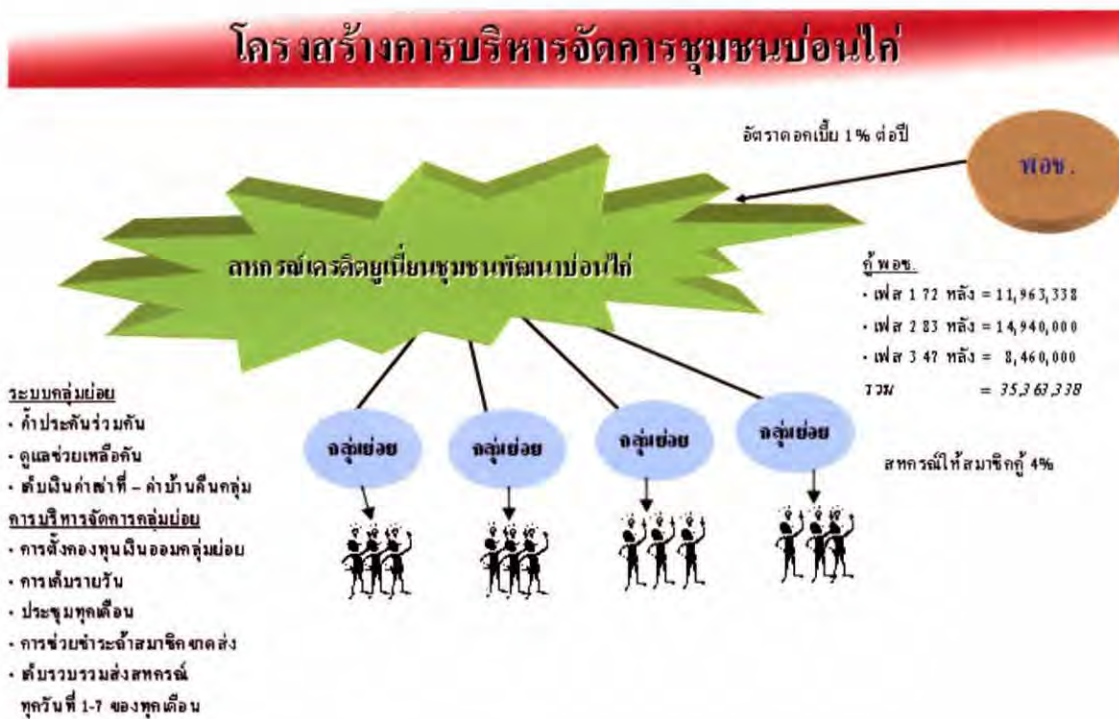
ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น เนื่องจากทุกโครงการจะสนับสนุนในเรื่องการปรับภูมิทัศน์ชุมชน ระบบบำบัดน้ำเสีย ทางระบายน้ำ ศูนย์เด็กเล็ก ที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ ชุมชนริมคลอง มีการจัดระบบบำบัดน้ำเสีย ก่อนปล่อยลงแม่น้ำลำคลอง การสร้างบ้านที่ไม่รุกรานทำลายสิ่งแวดล้อม โครงการบ้านมั่นคงริมทะเลที่บ้านน้ำเค็ม มีการปลูกต้นไม้กันแนวคลื่น ทุกๆ โครงการเด็กๆ มีที่เล่น ออกกำลังกาย ชุมชนได้ดูแลกันเอง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และมีความปลอดภัยในเรื่องยาเสพติด

8. ผลกระทบด้านการบริหารจัดการชุมชนด้วยตนเอง

การจัดการชุมชนด้วยตนเอง (Community Self Management) คือ การสร้างโอกาสให้ชุมชน สามารถจัดระบบการบริหารจัดการโดยชุมชนเอง โดยมีกลไก/คณะทำงานของชุมชนที่มีความถนัดในเรื่องต่างๆ เช่น ทีมสนับสนุนกลุ่มออมทรัพย์ ทีมสาธารณสุขโรค (ก่อสร้าง จัดซื้อ ตระวจรับงาน ฯลฯ) ทีมสวัสดิการ ระบบกลุ่มย่อย เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่อยู่ร่วมกันในชุมชน เป็นการใช้โครงสร้างของกลุ่มทางสังคม มาเป็นกลไกการบริหารจัดการร่วมกัน

นอกจากนี้ยังมีการจัดแบ่งทีมชาวบ้านเป็นทีมกลางที่ดำเนินการเรื่องบ้านมั่นคง เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่ม เครือข่าย ได้แก่ ทีมงานจัดการองค์กร งานสินเชื่อ งานบัญชี งานออมทรัพย์ และงานสาธารณสุขโรค ซึ่งเป็นทีมสนับสนุนชุมชนที่จะพัฒนาระบบสาธารณสุขโรค ให้คำปรึกษาเรื่องการจัดการงานก่อสร้าง และการตรวจงวดงาน เป็นต้น

ด้วยโครงสร้างที่มีคณะทำงานหลายชุด ได้เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ และสตรีเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น จากข้อมูลการสำรวจ 122 โครงการ พบว่ามีผู้นำใหม่และกรรมการสตรีเข้ามาเป็นคณะกรรมการมากกว่า 2,000 คน แสดงถึงความตื่นตัวและการพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนโดยชุมชนเอง ทั้งนี้จากการที่โครงการได้ใช้วิธีการกระจายงบประมาณให้ชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความมั่นใจ และพัฒนาความสามารถดังกล่าว เกิดการเชื่อมโยงสมาชิกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีการสื่อสาร/การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีความผูกพันกัน อันเป็นพื้นฐานของการสร้างชุมชนที่แท้จริง

9. ผลกระทบด้านการเรียนรู้ของคณะดูงานต่างประเทศ

การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยที่ชุมชนและท้องถิ่นเป็นแกนหลักในการพัฒนา ภายใต้ความร่วมมือของหลายฝ่าย ทั้งเจ้าของที่ดิน หน่วยงาน สถาบันการศึกษา ผู้เดือดร้อนเป็นทั้งผู้รับประโยชน์และเป็นเจ้าของโครงการ มีแนวทางได้รับความสนใจจากหน่วยงานและชุมชน ต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ทุกๆ เดือนจะมีคณะดูงานจากต่างประเทศ เดินทางมาศึกษาดูงานเป็นประจำ เป็นโครงการบ้านมั่นคงที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยชุมชนแออัดในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ในปี 2547 มีการติดต่อประสานงาน ทั้งจากสำนักงานพัฒนา

ที่อยู่อาศัยแห่งสหประชาชาติ (UN Habitat/Nairobi), Cities Alliance (Cities Without Slums), UN Global Task Force on Millennium Development Goal ว่าเป็นตัวอย่างโครงการที่ได้รับความสนใจในหลายๆ ประเทศ ที่รัฐได้เอื้อโอกาสให้ชุมชนและท้องถิ่นเป็นหลักในการพัฒนา โดยรัฐสนับสนุนทางด้านนโยบายและการเงิน การสร้างความมั่นคงในเรื่องที่ดิน ซึ่งนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงในชีวิตและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนจนเมือง

กันยายน 2547 “โครงการบ้านมั่นคง” ได้รับเชิญไปเสนอแนวทางในการประชุม “World Urban Forum” ที่เมือง Barcelona ประเทศสเปน ตลอดจนถึงเมื่อวันที่ 3-8 ตุลาคม 2549 ได้ร่วมกับ UN-Habitat จัดงาน วันที่อยู่อาศัยโลกขึ้นที่ประเทศไทย โดยมีชาวชุมชนจาก 17 ประเทศ เข้าร่วมงานและศึกษาเรียนรู้ นำแนวทางของ โครงการบ้านมั่นคงเป็นกรณีศึกษาการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของโลกอีกด้วย

ตุลาคม 2550 ได้จัดงาน สัปดาห์ที่อยู่อาศัย สร้างถิ่นฐานมั่นคง ด้วยวิถีชุมชนไทย 80,000 ครอบครัว 800 ชุมชน (World Habitat Day 2007) ในระหว่าง 1-8 ตุลาคม 2550 มีการจัดกิจกรรมในพื้นที่ต่างๆ ทุกภาค มีการลงนามความร่วมมือเพื่อการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยกับหน่วยงานส่วนกลางและท้องถิ่น

26-28 พฤษภาคม 2551 เข้าร่วมสัมมนาครบรอบ 10 ปี กองทุนพัฒนาที่อยู่อาศัยคนจนเมืองแห่งราชอาณาจักรกัมพูชา ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา ในการแลกเปลี่ยนการบริหารกองทุนเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย คนจนเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

โดยสรุปในแต่ละปีจะมีคณะทำงานต่างประเทศซึ่งเป็นชุมชน นักศึกษา และหน่วยงานต่างประเทศ มาศึกษาดูงานเป็นประจำทุกเดือน เฉลี่ยเดือนละ 3-4 คณะ ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น บังคลาเทศ อัฟริกาใต้ ยุโรป ฯลฯ

● การสนับสนุนและพัฒนาระบบการชุมชน เพื่อคนจนในเมือง

การสนับสนุนการพัฒนาขบวนการองค์กรชุมชนที่ทำงานแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย

1. **สหพันธ์พัฒนาองค์กรชุมชนคนจนเมืองแห่งชาติ(สอช.)** ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของผู้นำชุมชนที่ทำงานแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจนในชุมชนเมืองในด้านต่างๆ สถาบันฯ ได้สนับสนุนการจัดประชุม เพื่อการสรุปงานและกำหนดแนวทางการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ที่เป็นบทบาทของขบวนการ สอช. ให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เข้าสู่กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยที่ชุมชนเป็นเจ้าของโครงการ มีแผนในระดับเมือง จังหวัด และภาค ที่ผ่านมา สอช. มีบทบาทในการสนับสนุน การสำรวจข้อมูลชุมชนแออัดในพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อให้ทราบข้อมูลชุมชนแออัดที่มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย และด้านอื่นๆ ที่เป็นปัจจุบัน ประกอบการทำงานและวางแผนการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งเมืองต่อไป

2. **สนับสนุนขบวนการช่างชุมชน** การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในหลายพื้นที่ที่มีการใช้ช่างชุมชน ที่มีอยู่ในชุมชนแทนช่างที่เป็นผู้รับเหมา ทำหน้าที่ช่วยชุมชนในการวางแผน ออกแบบ และดำเนินการก่อสร้างการพัฒนาสาธารณูปโภค การสร้างบ้าน ในปี 2549 ได้สนับสนุนการฝึกอบรมช่างชุมชนในทุกภาค หลังจากนั้นได้มีการจัดอบรมเพิ่มเติมความรู้วิชาการและเทคนิคต่างๆ ให้กับขบวนการช่างชุมชนอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันมีช่างชุมชนในพื้นที่ทำงานทั่วประเทศ มากกว่า 1,000 คน ช่างชุมชนเหล่านี้มีบทบาทในการทำความเข้าใจกับเจ้าของบ้านถึงการสร้างบ้านที่ประหยัด ไม่เป็นหนี้สิน ร่วมวางแผนกับเจ้าของบ้านเพื่อลดต้นทุนการก่อสร้าง สนับสนุนการใช้วัสดุเหลือใช้ให้เป็นประโยชน์ ในการก่อสร้าง ช่วยเหลือสมาชิกที่ยากจนที่สุดโดยการออกแบบบ้านให้เป็นการเฉพาะ ควบคุมการใช้วัสดุ ตรวจสอบการทำงานร่วมกัน ตรวจสอบงานร่วมกับ เจ้าของบ้านและคณะกรรมการเครือข่าย

เป้าหมายการทำงานของช่างชุมชนคือช่วยสร้างบ้าน สร้างชุมชน ที่ลดต้นทุน ผลผลิต ใช้ช่างชุมชนแทนช่างผู้รับเหมา ให้ชาวบ้านมีบ้านที่สวยงาม มั่นคง ราคาถูก สมาชิกไม่ต้องรับภาระหนี้สินที่มากเกินไป

ปัจจุบันโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่ต่างๆ ขบวนการช่างชุมชน มีบทบาทในการช่วยชุมชนมากขึ้น เช่น ในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑลมีช่างชุมชนถึง 52 ชุด ทั้งนี้โครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่กรุงเทพฯ และปริมณฑลส่วนใหญ่จะใช้ช่างชุมชนแทนผู้รับเหมาแทบทั้งหมด ในพื้นที่ภาคเหนือช่างชุมชนมีบทบาทในการช่วยเหลือและเข้าถึงสมาชิกบ้านมั่นคงที่ยากจนมากๆ สนับสนุน ให้มีการใช้วัสดุเหลือใช้ ช่างชุมชนในภาคอีสานมีระบบอาสาสมัครช่วยสร้างบ้าน ช่วยเหลือชุมชนที่ยากจน เพื่อลดค่าแรงของชุมชน ทำหน้าที่เป็นนักข่าว สนับสนุนการใช้วัสดุเหลือใช้เช่นกัน และ มีการประชุมช่างกันทุกเดือน ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือช่างชุมชน ดำเนินการผลิตวัสดุเพื่อสร้างบ้าน สำหรับสมาชิกชุมชนในโครงการบ้านมั่นคง เป็นต้น

● ความร่วมมือและการประสานงานกับหน่วยงาน

1. **องค์กรท้องถิ่น** ได้มีการหารือกับจังหวัดและเทศบาล ซึ่งเป็นองค์กรท้องถิ่นที่สำคัญ ที่จะเป็นแกนหลักในการสนับสนุนชุมชน เป็นเจ้าภาพร่วมกับชุมชน ทั้งนี้ตามแผนปี 2550 – 2554 การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงจะเน้นให้องค์กรท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินโครงการร่วมกับชุมชนมากขึ้น โดย พอช.จะเป็นผู้สนับสนุนด้านการเรียนรู้และองค์ความรู้ในการดำเนินงาน

2. **กรุงเทพมหานคร** ได้จัดทำบันทึกความร่วมมือด้านการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงในกรุงเทพมหานครร่วมกันเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2548 โดยมีเป้าหมายชุมชนที่เข้าร่วมตามบันทึกความร่วมมือดังกล่าว 100 ชุมชนใน 50 เขต ตลอดจนร่วมกันพัฒนากฎระเบียบต่างๆ ให้เอื้อต่อการทำงานของชุมชน ซึ่งขณะนี้ได้ดำเนินงานแล้วใน 50 เขต 260 โครงการ 367 ชุมชน รวม 33,177 ครอบครัว รวมถึงการจัดให้มีคณะทำงานเฉพาะชุดบ้านมั่นคงใน 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย และระดับเขต โดยเน้นการทำงานอย่างเป็นขบวนการระดับเขต โดยทำงานพร้อมๆ กันในทุกเขตให้เป็นภาพการพัฒนาใหญ่ของ กทม. โดยชาวชุมชนเป็นผู้จัดการโครงการ เน้นให้คนในชุมชนมีความสามารถในการบริหารจัดการในทุกเรื่อง เพื่อให้ชุมชนอยู่ได้อย่างเป็นสุข ทั้งในเรื่องที่ดิน ที่อยู่อาศัย สภาพแวดล้อม ระบบการจัดการขยะ การพัฒนาสังคม สวัสดิการ การสนับสนุนการศึกษาของเยาวชน การพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีกลุ่มออมทรัพย์หรือสหกรณ์ขอชุมชนเป็นผู้จัดการ ถือเป็นยุคใหม่ของการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัด โดยชุมชนมีส่วนสำคัญ และท้องถิ่นเป็นผู้ซึ่งสนับสนุนเพื่อร่วมกันแก้ปัญหาทุกชุมชนทั้งเมือง

3. **สถาบันการเงิน** โดยประสานสถาบันการเงินภาครัฐ และเอกชน 8 แห่ง เพื่อร่วมกันพิจารณาความเป็นไปได้ในการสนับสนุนชุมชนตามโครงการบ้านมั่นคง โดยการให้สถาบันการเงินสนับสนุนสินเชื่อเพื่อการซื้อที่ดินและการสร้างบ้านแก่กลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่ได้จัดตั้งสหกรณ์เคหสถานแล้ว โดยได้บันทึกความร่วมมือกับธนาคารอาคารสงเคราะห์เพื่อให้สินเชื่อ กรณีโครงการบ้านมั่นคงของชุมชนที่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินในรูปแบบของสหกรณ์เคหสถาน โดยปรับรูปแบบการกู้เงินเพื่อที่อยู่อาศัยจากรายบุคคลเป็นรายชุมชน/สหกรณ์ มีแผนการปรับโอนสินเชื่อที่ได้รับการอนุมัติจาก พอช. วงเงิน 400 ล้านบาท ไปที่ธนาคารอาคารสงเคราะห์เพื่อลดปัญหาข้อติดขัดที่กองทุนสินเชื่อที่น้อยลง

4. กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน

กระทรวงพลังงาน ได้เข้าร่วมสนับสนุน ชุมชนประหยัดพลังงาน ในชุมชน 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ชุมชนเก้าเส้ง จังหวัดสงขลา ชุมชนบึงคุก จังหวัดอุดรธานี โดยการใช้พลังงานธรรมชาติทดแทนพลังงานราคาแพง ได้แก่ การใช้พลังงานแสงอาทิตย์แปรเป็นพลังงานไฟฟ้า การใช้พลังงานลม การใช้เตาประหยัดพลังงาน เป็นต้น โดยได้ทำพิธี

เปิดชุมชนประหยัดพลังงาน แห่งแรกที่ชุมชนแหลมรุ่งเรือง จังหวัดระยอง ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้แทนชุมชนทั่วประเทศกว่า 700 คน ที่เข้าร่วมกิจกรรม จากผลการดำเนินงานในโครงการนำร่องดังกล่าว พอช. ได้จัดทำบันทึกความร่วมมือกับกรมพัฒนาพลังงานทดแทนฯ เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2547 โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่จะดำเนินการร่วมกันในปี พ.ศ. 2548 ครอบคลุมชุมชนทั้งในเมืองและชนบทจำนวน 100 แห่ง และคาดว่าจะสามารถสนับสนุนให้เกิดชุมชนประหยัดพลังงานจำนวน 400 แห่ง ซึ่งกรมพัฒนาพลังงานทดแทนฯ และกระทรวงพลังงานได้ให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นงานที่เห็นผลอย่างแท้จริง และเป็นประโยชน์ต่อชุมชนฐานราก

5. การรถไฟฟ้าแห่งประเทศไทย ได้มีการหารือระหว่าง พอช.กับการรถไฟฟ้า เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2548 โดยได้ข้อสรุปเป็นหลักการทั่วไป คือ

- การรถไฟฟ้า สามารถให้ชุมชนเช่าที่ดินระยะ 40 เมตรขึ้นไปจากกึ่งกลางรถไฟฟ้าได้ในสัญญา 30 ปี ส่วนชุมชนที่อยู่ในระยะ 20 เมตรนั้น ไม่สามารถให้เช่าระยะยาวได้ เพราะอาจเกิดปัญหาความไม่ปลอดภัย โดยจะพิจารณาจัดหาที่ดินใหม่เพื่อรองรับชุมชนในระยะรัศมีไม่เกิน 5 กิโลเมตร จากที่เดิม ทั้งนี้การรถไฟฟ้า ต้องพิจารณาจากแผนการขยายรางรถไฟฟ้าในอนาคต
- การอยู่อาศัยในที่ดินของการรถไฟฟ้า ต้องมีการจัดระเบียบในที่ดิน
- อัตราค่าเช่าที่ดินที่เสนอจะนำเสนอในบอร์ดการรถไฟฟ้า ต่อไป
- ให้มีการสำรวจตรวจสอบและพิจารณาพื้นที่ชุมชนร่วมกันตามสายบำรุงทางของการรถไฟฟ้า

ขณะนี้ชุมชนในที่ดินการรถไฟฟ้า เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงแล้ว 17 จังหวัด 26 เขต/เมือง 112 ชุมชน รวม 53 โครงการ จำนวน 5,676 ครอบครัว ในจำนวนนี้มีอยู่ 15 ชุมชน ที่มีความคืบหน้าโดย พอช. เป็นคู่สัญญาเช่ากับการรถไฟฟ้า แล้วให้ชุมชนเช่าต่อจาก พอช. อีกต่อหนึ่ง

6. กรมธนารักษ์ โดยการร่วมลงนามบันทึกความร่วมมือต่อกัน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2547 โดยมีเป้าหมายหลักในการร่วมสนับสนุนการดำเนินงานตามโครงการบ้านมั่นคงชุมชนที่อยู่ในราชพัสดุ สนับสนุนการใช้ประโยชน์ในที่ดินว่างเปล่า การจัดสิทธิการเช่าที่ดินระยะเวลา 30 ปี ตลอดจนผ่อนคลายกฎระเบียบข้อบังคับ หลักเกณฑ์ ค่าธรรมเนียมต่างๆ ที่เอื้อต่อการปรับปรุง ซึ่งขณะนี้ชุมชนที่ได้รับสิทธิการเช่าจากกรมธนารักษ์ แล้วจำนวน 36 ชุมชน

นอกจากนี้ยังได้มีการลงนามในบันทึกความร่วมมือระหว่างกรมธนารักษ์ สำนักงานเขตบางเขน สำนักงานเขตหลักสี่ พอช. และสหกรณ์เคหสถานเพื่อที่อยู่อาศัยคลองบางบัว จำกัด ทั้งนี้ เพื่อร่วมกันพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยในบริเวณชุมชนบางบัว ชุมชนอุทิศอนุสรณ์ ชุมชนบางเขน ชุมชนชายคลองบางบัว ชุมชนบางบัวเชิงสะพานไม้ 1 และชุมชนก้าวหน้า ให้มีคุณภาพ สภาพความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น ชุมชนสามารถอยู่อาศัยบริเวณชายคลองและเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลรักษาคลอง ตลอดจนการรักษาความปลอดภัย ป้องกันเพลิงไหม้ ซึ่งเขตหลักสี่และเขตบางเขนได้บรรจุโครงการนี้เป็นยุทธศาสตร์เพื่อเป็นตัวอย่างในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่กรุงเทพมหานครด้วย

7 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้มีการลงนามบันทึกความร่วมมือการพัฒนาชุมชน การพัฒนาที่อยู่อาศัยในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ระหว่างสำนักงานทรัพย์สินฯ กับสถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ การสนับสนุนให้ชุมชนได้อาศัยอยู่ในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินฯ อย่างถูกต้อง ในรูปของการเช่าระยะยาว และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนให้น่าอยู่ มีความเหมาะสมและสวยงาม โดยมีชุมชนนำร่องที่ได้ดำเนินการแล้วเสร็จ จำนวน 3 แห่ง คือ ชุมชนบ่อนไก่ ชุมชนร่วมสามัคคี และชุมชนแก้วพัฒนา จ.กรุงเทพฯ รวมถึงการอนุมัติโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินฯ ซึ่งมีจำนวน 39 แห่ง ผู้รับประโยชน์ 6,947 ครอบครัว

8 กรมศิลปากร โดยการลงนามบันทึกความร่วมมือกับกรมศิลปากร เพื่อร่วมกันพัฒนาชุมชนที่อาศัย อยู่ในที่ดิน ซึ่งกรมศิลปากรดูแล เช่น กำแพงเมืองโบราณ โดยพิจารณาความจำเป็นในการอยู่อาศัย ควบคู่ไปกับการ รับผิดชอบดูแลโบราณสถานให้อยู่อาศัยควบคู่กับการอนุรักษ์ศิลปะโบราณ ซึ่งจากการสำรวจเบื้องต้น พบชุมชนในที่ดินของกรมศิลปากรจำนวน 44 แห่งทั่วประเทศ ซึ่ง พอช. จะร่วมกับกรมศิลปากร ดำเนินการสำรวจ สภาพพื้นที่ และความต้องการของชุมชน เพื่อนำมาจัดทำแผนการปรับปรุง ขณะนี้ได้เห็นชอบในการดำเนิน โครงการร่วมกันใน 5 เมือง ได้แก่ สุรินทร์ ลำปาง นครเชียงใหม่ กำแพงเพชร และลพบุรี โดยมีชุมชนนำร่อง 20 ชุมชน

9 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ เพื่อสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่นครจัดสรร 16 แห่ง สมาชิก ผู้เข้าร่วมโครงการเป็นทั้งผู้อยู่อาศัยในที่ดินเดิม และผู้ที่ลงทะเบียนคนยากจนตาม สย. 7 ที่จังหวัดและอำเภอจัดสรร ที่ดินให้ชุมชนอยู่อาศัย แต่ไม่มีระบบสาธารณูปโภคและงบประมาณในการก่อสร้างบ้าน

10 สถาบันการศึกษาและสำนักงานสถาปนิกด้านสถาปัตยกรรม เนื่องจากโครงการบ้านมั่นคง มีเป้าหมายทั้งในเชิงปริมาณและกฎหมาย ซึ่งมุ่งหวังสร้างสังคม ชุมชนเข้มแข็ง และความสัมพันธ์ในชุมชนมากกว่า การออกแบบเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาความแออัดในชุมชนเพียงอย่างเดียว ในกระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ ทักษะการออกแบบจัดวางผัง และออกแบบบ้านโดยชุมชนมีส่วนร่วม แต่เนื่องจากปริมาณงานที่มีมาก พอช. ไม่สามารถดำเนินงานเพียงลำพัง เพื่อให้ทันกับความต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชนและท้องถิ่นได้ จึงได้ร่วมกับ สถาบันการศึกษาและสำนักงานสถาปนิกด้านสถาปัตยกรรม ให้คณาจารย์และนักศึกษามีส่วนร่วมสร้างสรรค์ และสร้างพื้นที่การปรับปรุงและสร้างชุมชนร่วมกัน โดยมีคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยและสำนักงานสถาปนิก ด้านสถาปัตยกรรมต่างๆ เข้าร่วม จำนวน 20 สถาบัน

นอกจากนี้ยังได้จัดให้มีการประกวดแบบบ้านมั่นคงร่วมกับสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อให้มีแบบบ้านที่สามารถใช้เป็นต้นแบบให้คนจนทั่วประเทศสามารถนำไปใช้ก่อสร้างได้ด้วยตนเอง หรือก่อสร้างร่วมกัน โดยเปิดให้สถาปนิก นิสิต นักศึกษา และบุคคลทั่วไปส่งผลงานเข้าประกวด ปรากฏว่าผู้ส่งผลงานเข้าประกวด 118 ราย เป็นสถาปนิก 18 ราย นิสิต นักศึกษา 95 ราย และบุคคลทั่วไป 5 ราย

11. องค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้องค์กรพัฒนาเอกชน มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยของคนจน หรือปัญหาอื่นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชาวชุมชน ในแนวทางการทำโครงการบ้านมั่นคง จึงได้ทำบันทึกความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในบางพื้นที่

12. บริษัทบริหารสินทรัพย์ไทย (บสท.) จากการที่ พอช. ได้ประสานงานเจรจาจัดซื้อที่ดินบริเวณซอยลาดพร้าว 101 เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ จำนวน 11 ไร่ 3 งาน ซึ่งอยู่ในความครอบครองของบริษัทบริหารสินทรัพย์ไทย (บสท.) ซึ่งเป็นการขายลักษณะพิเศษระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ราคา 32.17 ล้านบาท โดย พอช. เป็นผู้ลงนามการซื้อขายกับ บสท. โดยในสัญญาจะระบุให้สหกรณ์เคหสถานมหาดไทย จำกัด เป็นผู้รับโอนกรรมสิทธิ์

ในโอกาสนี้ พอช. จึงได้ลงนามบันทึกความร่วมมือกับ บสท. เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนในเมืองตามโครงการบ้านมั่นคง โดย บสท. จะจำหน่ายที่ดินที่ชุมชนต้องการใช้เพื่อการอยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคง ตามราคาที่เหมาะสมในลักษณะของการซื้อขายระหว่างหน่วยงาน โดย บสท. จะจัดหาข้อมูลทำเลที่ตั้ง ขนาดที่ดินและข้อมูลทางกายภาพอื่นๆ ของที่ดินที่ บสท. ดูแลเพื่อให้ พอช. ใช้ประกอบการศึกษาความเป็นไปได้ ในการจัดทำโครงการ โดยมีสิทธิประโยชน์ในการยกเว้นค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมการโอนตามกฎหมาย ซึ่งขณะนี้ บสท. ได้นำเสนอข้อมูลให้ พอช. พิจารณาแล้ว 93 รายการทั่วประเทศ ซึ่งในความร่วมมือกันครั้งนี้ นอกจากเป็นการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้มีรายได้น้อยให้มีความมั่นคงในการอยู่อาศัยอย่างมั่นคง ในระดับราคาที่ชุมชนสามารถรับภาระได้แล้ว ยังเป็นการนำทรัพย์สินที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้กลับมาใช้ประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจได้อีกด้วย

13. การประสานความร่วมมือกับ บริษัทปูนซีเมนต์ไทย จำกัด เพื่อประสานการตกลงซื้อขายราคาวัสดุก่อสร้างให้กับชุมชนที่ดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ในราคาที่ถูกลงกว่าตลาด 30% โดยจะมีภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกรุงเทพมหานครดำเนินการเป็นพื้นที่นำร่อง โดยทีมงานช่างแต่ละชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ

● การประชาสัมพันธ์โครงการบ้านมั่นคง

พอช. ได้ทำการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการบ้านมั่นคงอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อการเรียนรู้ของชุมชน และหน่วยงานพัฒนาต่างๆ ตลอดจนการเผยแพร่สู่สาธารณชน เพื่อสร้างความเข้าใจโครงการต่อสังคม โดยดำเนินการในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ

- การจัดกิจกรรมพิเศษในพื้นที่ๆ ดำเนินโครงการ เช่น การเปิดชุมชน วางศิลาฤกษ์ ลงเสาเอกชุมชน การสัมมนาสร้างความเข้าใจ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชาวชุมชน
- การจัดทำสื่อเผยแพร่ในรูปแบบที่หลากหลายและต่อเนื่อง เช่น วีดีทัศน์ , เว็บไซต์ และการถอดองค์ความรู้ ฯลฯ
- การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน ทั้งรายการโทรทัศน์, หนังสือพิมพ์, วิทยุ และสื่ออื่นๆ อย่างต่อเนื่อง
- การจัดประชุม สัมมนา การทำบันทึกความร่วมมือกับหน่วยงาน สถาบันการเงิน สถาบันการศึกษา หน่วยงานท้องถิ่น เพื่อดำเนินโครงการบ้านมั่นคงร่วมกัน
- การจัดงานสัปดาห์วันที่อยู่อาศัยโลก (WORLD HABITAT DAY) ในส่วนของประเทศไทย เป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 สถาบันฯ ได้จัดงานร่วมกับหน่วยงาน สถาบันการศึกษา และชาวบ้านชุมชน
- การสนับสนุนให้ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ของสถาบันฯ ร่วมประชุม ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนการทำงานด้านที่อยู่อาศัยในต่างประเทศ
- การให้ความรู้ การศึกษา การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงกับชุมชน หน่วยงาน คณะดูงาน จากต่างประเทศ

ภาคผนวก

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

บ้านมั่นคง

● การสำรวจชุมชนแออัดในพื้นที่ทั่วประเทศ

ปลายปี 2550 เครือข่ายชุมชนในขบวนโครงการบ้านมั่นคง 34 เครือข่าย ได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลชุมชนแออัดในเมือง โดยเปรียบเทียบกับฐานข้อมูลเดิมที่การเคหะแห่งชาติได้ทำไว้เมื่อปี 2543 และที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนดำเนินการ เมื่อปี 2543 ควบคู่กับการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานเจ้าของที่ดินในพื้นที่

ผลการสำรวจในพื้นที่ 6,334 ชุมชน 840 เมือง มีผู้มีรายได้น้อยทั้งสิ้น 1,630,447 ครัวเรือน พบว่า มีผู้เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย 728,639 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 44.69 ของชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั้งหมด โดยในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีผู้เดือดร้อนมากที่สุด จำนวน 225,440 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 31.99 รองลงมา คือ ภาคกลาง จำนวน 100,448 ครัวเรือน ภาคตะวันออก จำนวน 90,595 ครัวเรือน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 87,651 ครัวเรือน ภาคใต้ จำนวน 81,115 ครัวเรือน พื้นที่ปริมาตรล จำนวน 70,811 ครัวเรือน ภาคเหนือ จำนวน 48,450 ครัวเรือน สุดท้ายภาคตะวันตก จำนวน 24,129 ครัวเรือน

ตารางแสดงชุมชนที่อาศัยในชุมชนแออัดทั้งหมด ผู้มีรายได้น้อยและผู้เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย

ภาค	เมือง	ชุมชน	ผู้อาศัยรวม	ชุมชนผู้มีรายได้น้อย		ชุมชนผู้เดือดร้อน	
			หลังคาเรือน	ครัวเรือน	หลังคาเรือน	ครัวเรือน	หลังคาเรือน
เหนือ	117	677	474,674	168,386	105,492	48,450	44,833
ตะวันออกเฉียงเหนือ	175	1,225	815,348	371,594	320,887	87,651	86,776
กลางบน	116	991	349,309	156,820	133,213	100,448	89,606
ตะวันออก	82	401	345,228	132,593	118,878	90,595	82,274
ตะวันตก	69	367	318,141	24,623	22,175	24,129	22,631
ใต้	138	725	741,329	266,650	215,255	81,115	73,645
ปริมาตรล	93	682	877,173	181,791	138,030	70,811	61,078
กรุงเทพฯ	50	1,266	364,344	327,990	232,435	225,440	178,415
รวม	840	6,334	4,285,546	1,630,447	1,286,365	728,639	639,258

ชุมชนที่เดือดร้อนส่วนใหญ่เป็นประเภทเช่าที่ปลูกเองจำนวน 260,605 หลังคาเรือน รองลงมา คือ ชุมชนบุกรุก กลุ่มบุกรุกจำนวน 192,792 หลังคาเรือน กลุ่มห้องเช่าจำนวน 92,204 หลังคาเรือน กลุ่มบ้านเช่า จำนวน 90,810 หลังคาเรือน

ตารางแสดงการอยู่อาศัยของชุมชนในลักษณะต่างๆ

ภาค	ประเภทความเค็กร้อบ (หลังคาเรือน)				
	ชุมชนบุกรุก	กลุ่มบุกรุก	เช่าที่ปลูกบ้านเอง	บ้านเช่า	ห้องเช่า
เหนือ	15,969	5,475	8,071	7,507	5,581
ตะวันออกเฉียงเหนือ	18,990	13,660	14,683	18,234	20,710
กลางบน	16,659	5,291	36,128	15,478	16,050
ตะวันออกเฉียง	13,224	2,444	47,941	3,639	15,026
ตะวันตก	6,971	1,337	7,303	2,847	4,152
ใต้	30,856	4,758	15,079	16,609	6,246
ปริมณฑล	14,663	4,693	26,158	6,279	9,285
กรุงเทพฯ	32,913	4,889	105,242	20,217	15,154
รวม	150,245	42,547	260,605	90,810	92,204

ชุมชนผู้เดือดร้อนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในที่ดินของรัฐจำนวน 2,903 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 46 ที่ดินของรัฐที่มีจำนวนมากที่สุดใน 5 ลำดับแรก คือ ที่ราชพัสดุจำนวน 825 ชุมชน ที่สาธารณะ 738 ชุมชน กรมชลประทาน 417 ชุมชน กรมขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี 216 ชุมชน เจ้าของที่ดินที่รองลงมา คือ เอกชน จำนวน 1,854 ชุมชน องค์การศาสนา 1,168 ชุมชน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 149 ชุมชน ในที่อื่นๆ 158 ชุมชน

ตารางแสดงเจ้าของที่ดินที่ชุมชนอาศัยอยู่

ภาค	ประเภทเจ้าของที่ดิน (ชุมชน)													
	เอกชน	องค์การศาสนา	ทรัพย์สินต่าง	ราชพัสดุ	ตรงกิจ	กรมชลประทานต่าง	ตำรวจไทย	ตำรวจเรือ	สาธารณะ	ท้องถิ่น	กรมชลประทาน	ที่ดินฯ สขช.	สำนักงาน พรม.	อื่นๆ
เหนือ	87	106	1	143	33	59	46	-	151	1	16	-	33	31
ตะวันออกเฉียงเหนือ	90	28	1	166	15	7	65	-	181	-	18	26	41	17
กลางบน	300	498	6	197	17	64	26	-	215	1	165	12	1	48
ตะวันออกเฉียง	195	38	4	37	-	13	14	-	57	1	15	3	8	7
ตะวันตก	102	56	7	18	-	12	52	-	33	-	17	-	7	5
ใต้	140	65	3	90	1	35	99	-	46	-	1	1	87	9
ปริมณฑล	281	141	12	46	-	18	31	-	20	-	161	3	-	9
กรุงเทพฯ	659	236	113	128	-	8	53	24	35	6	24	-	-	32
รวม	1,854	1,168	147	825	66	216	386	24	738	9	417	45	177	158

จากข้อมูลที่สำรวจพบว่า ชาวชุมชนมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนที่มีการจัดตั้งเพื่อการพัฒนาถึง 3,264 องค์กร มีสมาชิก 850,034 ราย มีเงินออมทรัพย์ที่เป็นกองทุนของตนเองจำนวน 3,560,997,136 บาท สมาชิกที่มีการออมเพื่อที่อยู่อาศัย 35,207 ราย รวมเงินออมเพื่อที่อยู่อาศัย 162,378,352 บาท

ตารางแสดงการจัดตั้งกลุ่มองค์กรและการออมเงินของชุมชน

ภาค	องค์กรชุมชน			กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน			เงินเดือนที่อยู่อาศัย		
	จำนวนองค์กร	จำนวนชุมชนที่ริเริ่มจัดตั้ง	เฉลี่ยชุมชน	สมาชิกรวม (ราย)	ยอดเงินรวม (บาท)	เฉลี่ย/ราย (บาท)	สมาชิกรวม (ราย)	ยอดเงินรวม (บาท)	เฉลี่ย/ราย (บาท)
เหนือ	926	461	2	211,594	665,113,748	3,143	3,473	5,775,102	1,663
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,486	915	2	200,235	861,149,100	4,301	5,659	12,824,799	2,266
กลางบน	760	466	2	115,256	586,591,303	5,089	1,690	3,672,234	2,173
ตะวันออก	285	150	2	52,120	284,201,999	5,453	2,135	3,522,000	1,650
ตะวันตก	252	195	1	38,844	232,352,381	5,982	1,209	7,135,900	5,902
ใต้	516	295	2	75,358	311,382,896	4,132	4,285	16,979,550	3,963
ปริมณฑล	543	326	2	72,659	301,988,595	4,156	5,213	25,865,462	4,962
กรุงเทพฯ	773	456	2	83,968	318,197,115	3,790	11,543	86,603,305	7,503
รวม	5,541	3,264	2	850,034	3,560,977,136	4,189	35,207	162,378,352	4,612

•โครงการบ้านมั่นคง

พื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ในปี 2547 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้ร่วมมือกับเครือข่ายปฏิบัติการชุมชนและเมืองนำอยู่ปัตตานี เพื่อดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเริ่มนำร่อง 3 โครงการที่จังหวัดปัตตานี และ เกิดการเชื่อมโยงใช้พื้นที่บ้านมั่นคงปัตตานีเป็นศูนย์การเรียนรู้ ขยายผลเกิดโครงการนำร่องในจังหวัดยะลา จำนวน 1 โครงการ และจังหวัดนราธิวาส ใน 3 เทศบาล ได้แก่ เทศบาลเมืองนราธิวาส เทศบาลเมืองตากใบ และเทศบาล เมืองสุไหงโกลก

ปี 2551 โครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ขยายพื้นที่การทำงานอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 100 ชุมชน มีการอนุมัติโครงการแล้ว 23 โครงการ ผู้รับประโยชน์ 66 ชุมชน 3,075 ครัวเรือน คือ เป็นโครงการใน จ.ปัตตานี 2 เมือง 4 โครงการ ผู้รับประโยชน์ 347 ครัวเรือน ในพื้นที่ จ.ยะลา 2 เมือง 2 โครงการ ผู้รับประโยชน์ 138 ครัวเรือน ในพื้นที่ จ.นราธิวาส 6 เมือง 17 โครงการ ผู้รับประโยชน์ 2,590 ครัวเรือน การพัฒนาที่อยู่อาศัยมีทั้งการปรับปรุงในชุมชนเดิมและการพัฒนาในที่ดินแปลงใหม่

ในด้านโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่ชนบท ซึ่งมีจุดเริ่มต้นจากการสนับสนุนผู้ประสบภัยน้ำท่วมเมื่อต้นปี 2549 และการสนับสนุนชุมชนจัดทำข้อมูลในงานแก้ไขปัญหาที่ดิน ส่งผลให้มีการอนุมัติโครงการพัฒนาและ แก้ปัญหาที่ดินที่อยู่อาศัยในพื้นที่ชนบทพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จำนวน 9 โครงการ คือ เป็นโครงการในระดับ หมู่บ้าน 8 โครงการในพื้นที่ อ.สุคีริน อ.แว้ง อ.บาเจาะ จ.นราธิวาส และ ต.พ้อมิง อ.ปะนาเระ จ.ปัตตานี และอีก 1 โครงการขนาดใหญ่ คือ โครงการจัดทำข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินรอบอุทยานบูโด-สุไหงปาดี 50 หมู่บ้าน

นอกจากนี้ เนื่องจากพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่แม้จะมีความมั่นคง ในเรื่องที่ดินอยู่อาศัย แต่มีหลายพื้นที่ที่ ประชาชนมีความยากจน สภาพชุมชนมีความเสื่อมโทรม พอช.

จึงได้ประกาศหลักเกณฑ์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความยืดหยุ่น คือ ให้มีการสนับสนุนชุมชนที่ไม่มีปัญหาเรื่องที่ดิน เพื่อการพัฒนาสาธารณูปโภค สภาพแวดล้อม การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย เด็ก เยาวชน สวัสดิการ เกณฑ์การสนับสนุนครัวเรือนละไม่เกิน 3,000 บาท สำหรับพื้นที่ๆ มีความยากจน สภาพชุมชนเสื่อมโทรม เสี่ยงภัยต่อปัญหาการก่อร้าย

โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนปะนาเระ ต.ปะนาเระ อ. ปะนาเระ จ.ปัตตานี ตั้งอยู่ที่ ต.ปะนาเระ อ.ปะนาเระ พื้นที่ 30 ไร่ ผู้รับประโยชน์ 120 ครัวเรือน เป็นการสร้างบ้านในชุมชนใหม่ ได้รับการอนุมัติเงินอุดหนุนเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภค 7,800,000 บาท สิ้นเชื่อที่ดิน 2,700,000 บาท สิ้นเชื่อสร้างบ้าน 13,620,150 บาท

ชุมชนเดิม(จ.ปัตตานี)
ก่อนสมาชิกย้ายไปอยู่ในที่ใหม่
ในพื้นที่ชุมชนปะนาเระ

ชุมชนปะนาเระ(จ.ปัตตานี)
หลังปรับปรุง

โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนกาแลตาแป

ในเขตเทศบาลเมือง จ.นครพนม อยู่ในพื้นที่ของกรมขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี ผู้รับประโยชน์ 306 ครัวเรือน เป็นการพัฒนาประเภทปรับปรุงชุมชนในที่ดินเดิม ได้รับการอนุมัติงบประมาณเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภค จำนวน 7,650,000 บาท

ชุมชนกาแลตาแป(จ.นครพนม)
ก่อนปรับปรุง

ชุมชนกาแลตาแป(จ.นครพนม)
หลังปรับปรุง

บ้านมั่นคงคนไร้บ้าน

“คนไร้บ้าน” หรือ “กลุ่มคนที่เร่ร่อน” เป็นกลุ่มคนที่มีปัญหาเรื่องการอยู่อาศัยที่ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง อาศัยอยู่ตามสาธารณะ สถานีขนส่ง สนามหลวง ใต้ทางด่วน ใต้สะพาน อาคารร้าง ฯลฯ และย้ายที่อยู่อาศัยไปเรื่อยๆ เมื่อปี 2544 มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย ได้ส่งเสริมการรวมกลุ่มของคนไร้บ้าน เพื่อช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน ให้สามารถเข้าถึงบริการของรัฐ สร้างโอกาสในการพัฒนาตนเอง ผ่านกระบวนการรวมกลุ่ม

จากข้อมูลการสำรวจของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยและเครือข่ายสลัม 4 ภาค พบว่ามีคนไร้บ้านที่สำรวจ 640 คน เมื่อรวมจุดที่ยังไม่สำรวจคาดว่ามีคนไร้บ้านไม่ต่ำกว่า 1,500 คน

ที่มาของคนไร้บ้าน มาจากสาเหตุหลายประการ ได้แก่ การไม่มีงานทำด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น ตกงาน ถูกเลิกจ้างงาน ไม่สามารถทำงานได้ กลุ่มคนที่มีปัญหาครอบครัว ไม่สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวได้ คนที่ขอขบถ คนที่มีปัญหาสุขภาพ คนที่ออกจากคุก ฯลฯ

โครงการบ้านมั่นคงได้เปิดพื้นที่ให้คนไร้บ้าน เพื่อให้มีศูนย์ที่พักที่มั่นคงและปลอดภัยแล้ว 3 ศูนย์ ผู้รับประโยชน์ประมาณ 114 คน งบประมาณที่อนุมัติจัดสร้างศูนย์ที่พัก พัฒนาสาธารณูปโภคและบ้านพักกลาง รวม 4,420,479 บาท

1. **โครงการศูนย์พักคนไร้บ้านบางกอกน้อย** ดำเนินการสร้างเสร็จเรียบร้อย รองรับผู้ไร้บ้าน 60 คน ขนาดพื้นที่ 150 ตารางวา พื้นที่ใช้สอย 332.50 ตารางเมตร ตั้งอยู่บริเวณสวนหย่อมบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย ซึ่งเป็นพื้นที่ของการรถไฟ ที่อนุญาตให้มีการเช่าที่ดินแปลงดังกล่าว

“ศูนย์ที่พักคนไร้บ้านบางกอกน้อย” เป็นอาคาร 2 ชั้น กว้าง 7 เมตร ยาว 26 เมตร มีห้องนอนรวม ห้องประชุม ห้องข้อมูล ห้องน้ำ ห้องอาบน้ำ ห้องเก็บของ โรงครัว มีที่จอดรถขนาดเล็ก มีที่ปลูกผัก สวนหย่อม และร้านค้าสหกรณ์ รวมงบประมาณที่สนับสนุนการก่อสร้าง 3,150,449 บาท งบสาธารณูปโภค 875,000 บาท ระบบการก่อสร้างใช้แรงงานของคนไร้บ้านจากจุดต่างๆ มาช่วยกันทำ และช่างคุมงานก่อสร้างที่รู้งาน ปัจจุบันการก่อสร้างแล้วเสร็จ มีการเปิดศูนย์และเข้าพักอาศัยแล้ว

2. **ศูนย์ตลิ่งชัน** ดำเนินการสร้างเสร็จเรียบร้อย รองรับคนไร้บ้านได้ประมาณ 15-20 คน ในเขตตลิ่งชัน บางพลัด ทวีวัฒนา สนับสนุนงบประมาณเพื่อปรับปรุงบ้านกลาง 195,000 บาท

3. **ศูนย์คนไร้บ้านที่หมอชิต** ยังไม่ได้ดำเนินการก่อสร้าง จะสามารถรองรับคนไร้บ้านได้ที่ประมาณ 30 คน ในเขตจตุจักร บางซื่อ ลาดพร้าว และบางพลัด สนับสนุนงบประมาณเพื่อการบริหารจัดการ 500,000 บาท

สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

จากการสำรวจข้อมูลชุมชนแออัดในพื้นที่ทั่วประเทศ พบว่ามีชุมชนแออัดในพื้นที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ จำนวน 147 ชุมชน อยู่ในกรุงเทพมหานคร 113 ชุมชน เริ่มจากปี 2547 ถึงปัจจุบัน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้ทำบันทึกความร่วมมือกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เพื่อดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในพื้นที่ 39 ชุมชน ในกรุงเทพมหานคร สภาพการอยู่อาศัยของชาวชุมชนก่อนการพัฒนา มีทั้งผู้เช่า ผู้เช่าช่วงและผู้บุกรุก การทำบันทึกความร่วมมือมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคนและชุมชนให้มีสุขภาวะที่ดี โดยใช้โครงการสนับสนุนทางสังคมและโครงการบ้านมั่นคง เป็นเครื่องมือในการพัฒนา

ปัจจุบันมีการดำเนินบ้านมั่นคงพื้นที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 39 โครงการ 39 ชุมชน ผู้รับประโยชน์ 6,947 ครอบครัว เป็นโครงการที่อนุมัติระยะแรกจำนวน 13 ชุมชน ผู้รับประโยชน์ 2,488 ครอบครัว ครอบคลุมพื้นที่ 8 เขต คือ วังทองหลาง ห้วยขวาง ดุสิต พระนคร บางคอแหลม บางซื่อ ราชเทวี ปทุมวัน ป้อมปราบศัตรูพ่าย และโครงการระยะที่ 2 ได้มีการอนุมัติงบประมาณเพื่อพัฒนาสาธารณูปโภคอีก 26 ชุมชน 4,459 ครอบครัว

ในด้านความคืบหน้าของโครงการที่ดำเนินการในระยะแรกแล้วเสร็จ 3 โครงการ ผู้รับประโยชน์ 3 ชุมชน คือ ชุมชนพัฒนาบ่อนไก่ ชุมชนเก่าพัฒนา ชุมชนร่วมสามัคคี รูปแบบการพัฒนาเป็นการพัฒนาในที่ดินเดิม โดยชุมชนได้เช่าที่ดินระยะยาวเป็นเวลา 15 ปี กับสำนักงานสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

ชุมชนร่วมสามัคคี(กรุงเทพฯ)
ก่อนปรับปรุง

ชุมชนร่วมสามัคคี(กรุงเทพฯ)
หลังปรับปรุง

โครงการบ้านมั่นคง ชุมชนพัฒนาบ่อนไก่

ชุมชนพัฒนาบ่อนไก่ อยู่ในพื้นที่เขตปทุมวัน เป็นชุมชนในที่ดินสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เนื่องจากชุมชนประสบเหตุเพลิงไหม้ จึงได้รับคัดเลือกให้เป็นโครงการนำร่อง เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในที่ดินเดิม บริเวณที่ถูกไฟไหม้ จำนวน 202 หลังคาเรือน โดยมีการทำสัญญาเช่าที่ระยะยาว 15 ปี ราคาตารางวาละ 19 บาท ต่อเดือน

ผังชุมชนบ่อนไก่(กรุงเทพฯ)
ก่อนปรับปรุง

ผังชุมชนบ่อนไก่(กรุงเทพฯ)
หลังปรับปรุง

● บ้านมั่นคง...สู่เป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหาทั้งเมือง และทำพร้อมกันทั่วประเทศ

โครงการบ้านมั่นคงที่เข้าสู่กระบวนการวางแผนเพื่อการแก้ปัญหาทั้งเมือง ได้รับการขานรับจากชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันมีเมืองที่ขบวนชุมชนได้วางแผนร่วมกับท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งเมืองแล้ว 120 เมือง ได้แก่ เมืองอุดรธานี ชุมแพ ขอนแก่น บ้านไผ่ จันทบุรี เชียงใหม่ สงขลา นครนายก บางปู รังสิต ฯลฯ

โครงการบ้านมั่นคงเมืองชุมแพ

เป็นหนึ่งในโครงการบ้านมั่นคงที่ดำเนินการแก้ปัญหาทั้งเมือง

อำเภอชุมแพ จ.ขอนแก่น มีพื้นที่การปกครอง 12 ตำบล 150 หมู่บ้าน เป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางธุรกิจและอุตสาหกรรม มีโรงงานทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ในเขตเทศบาลเมืองชุมแพมีชุมชนแออัดรวม 25 ชุมชน ประมาณ 10,400 ครัวเรือน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในที่ดินของรัฐ เช่น ที่ราชพัสดุ สภาพความเป็นอยู่มีความแออัด ทดุดโทรม ไม่มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายรับจ้าง

ชุมชนเข้าสู่การพัฒนาที่อยู่อาศัย เริ่มดำเนินการเมื่อ ปี 2546 ด้วยการประสานงานกับเทศบาล มีการสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น โดยดำเนินโครงการบ้านมั่นคงอย่างจริงจังเมื่อปี 2547 แนวทางและกิจกรรมสำคัญคือ สสำรวจข้อมูลชุมชนในเทศบาลชุมแพ การจัดตั้งคณะกรรมการเมือง และการเลือกชุมชนเป้าหมายที่พร้อมดำเนินการ ในระยะแรกมีชุมชนเป้าหมาย 10 ชุมชน สุดท้ายมีชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ 8 ชุมชน จำนวน 391 ครัวเรือน คือ ชุมชนบ้านร่มเย็น ชุมชนบ้านสวนไผ่ ชุมชนหนองคะเน ชุมชนโนนแหลมทอง ชุมชนโชคชัย ชุมแจ้สว่างพัฒนา ชุมชนกุดชุมแพ-พรานราษฎร์ และชุมชนสว่างศรี

ปัจจุบันมีโครงการที่ดำเนินก่อสร้างแล้วเสร็จพร้อมเข้าอยู่อาศัยแล้ว 6 ชุมชน อยู่ระหว่างดำเนินการ 2 ชุมชน รูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัยมีการปรับปรุงในที่ดินเดิม 1 ชุมชน อีก 7 ชุมชน ดำเนินการในที่ดินแปลงใหม่ ในรูปแบบการเช่าและซื้อที่ดิน

ชุมชนร่มเย็นก่อนปรับปรุง

ชุมชนร่มเย็นหลังปรับปรุง

แบบบ้านหลากหลาย
บ้านมั่นคงเมืองชุมแพ

บ้านมั่นคงเมืองเชียงใหม่

โครงการบ้านมั่นคงในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ข้อมูลพื้นฐานชุมชนแออัดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ เทศบาลนครเชียงใหม่ มีชุมชนแออัดทั้งสิ้น 82 ชุมชน ในพื้นที่ 4 แขวง คือแขวงกาวิละ 26 ชุมชน แขวงเม็งราย 21 ชุมชน แขวงนครพิงค์ 18 ชุมชน แขวงศรีวิชัย 17 ชุมชน มีผู้เดือดร้อนเรื่องที่อยู่อาศัย 65 ชุมชน จำนวน 3,713 ครัวเรือน ซึ่งมีแผนงานในการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งเมือง โดยมีกลไกในระดับเมืองทำหน้าที่ดำเนินการตามแผนงาน คือ คณะกรรมการแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งประกอบด้วย ผู้แทนของเครือข่ายองค์กรชุมชน ผู้แทนเทศบาล ผู้แทนกรมธนารักษ์ ผู้แทนกรมศิลปากร ผู้แทนสถาบันการศึกษา ผู้แทนพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ จ.เชียงใหม่ และผู้แทนสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ชุมชนที่เข้าสู่กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย

ปัจจุบัน มีชุมชนที่เข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยทั้งเมืองจำนวน 65 ชุมชน 3,713 ครัวเรือน มีแผนงานในการดำเนินงาน 3 ระยะคือ

- **แผนงานระยะที่ 1** ดำเนินการระหว่างปี 2547 ถึงปัจจุบัน จำนวน 18 ชุมชน ผู้รับประโยชน์ 1,511 ครัวเรือน ได้รับการอนุมัติงบประมาณแล้ว ส่วนใหญ่อยู่ในขั้นตอน การพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น การขุดลอกคลอง การจัดระบบบำบัดน้ำเสีย บ้านกลาง การติดตั้งหอกระจายข่าว ถนน ไฟฟ้า ฯลฯ

- **แผนงานระยะที่ 2** จำนวน 8 ชุมชน กรณีปรับปรุงในที่ดินเดิม เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2551 ผู้รับประโยชน์ ประมาณ 819 ครัวเรือน

- **แผนงานระยะที่ 3** จำนวน 39 ชุมชน กรณีพัฒนาในที่ดินใหม่ มีแผนดำเนินการตั้งแต่ปี 2552 ทั้งนี้ในเมืองเชียงใหม่ มีการอนุมัติโครงการบ้านมั่นคงแล้ว 31 โครงการ 34 ชุมชน

บ้านมั่นคงชุมชนริมคลอง

คลองในกรุงเทพมหานคร

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองที่มีคลองมากกว่า 426 คลอง มีทั้งคลองที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติและคลองหลายสายที่เป็นคลองขุด มีประชาชนอาศัยริมคลองความยาวกว่า 950 กิโลเมตร ปี 2539- 2541 รัฐบาลมีนโยบายในการแก้ไขปัญหาประชาชนบุกรุกที่ดินรัฐ ส่งผลให้เกิดการรื้อย้ายชุมชนริมคลองในทุกเขต และกรุงเทพมหานครได้ทำการสำรวจการบุกรุกคูคลองในพื้นที่ 50 เขต พบว่ามีผู้อยู่อาศัยริมคลองจำนวน 184 ชุมชน 8,282 หลังคาเรือน ประชากร 33,629 คน มีจำนวน 140 คลอง ใน 33 เขต ประชาชนอาศัยมานานกว่า 20 ปี ส่งผลให้การอยู่อาศัยหนาแน่น ได้แก่ คลองเปรมประชากร คลองบางบัว คลองบางเขน คลองลาดพร้าว คลองคลุมพื้นที่ 5 เขต คือ จตุจักร ดอนเมือง หลักสี่ บางเขน และสายไหม

เครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคูคลอง

จากเหตุการณ์ไล่รื้อชุมชนริมคูคลองส่งผลให้ประชาชนริมคลองได้รวมตัวเป็นเครือข่าย เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาที่ชุมชนกับคลองอาศัยร่วมกันอย่างเกื้อกูล ในปี 2540 สมาชิกเครือข่ายมี 9 คลอง คือ คลองบางบัว คลองเปรมประชากร คลองบางเขน คลองลาดพร้าว คลองโองอ่าง คลองขวาง คลองทุ่ง คลองหัวลำโพง และคลองรังสิต สมาชิก 45 ชุมชน

โครงการบ้านมั่นคงในเครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมริมคูคลอง

ปัจจุบันมีชุมชนริมคลองในพื้นที่กรุงเทพมหานครที่เข้าสู่กระบวนการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยกับโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งได้รับการอนุมัติงบประมาณครอบคลุมพื้นที่ 3 คลอง 38 ชุมชน 4 เขต ผู้รับประโยชน์ 5,696 ครัวเรือน รวมงบประมาณอุปโภคที่อนุมัติ 246,463,940 บาท งบสินเชื่อเพื่อการสร้างบ้าน 75,937,000 บาท คือ คลองบางเขน 7 ชุมชนในเขตจตุจักร คลองบางบัว 14 ชุมชนในเขตบางเขนและเขตหลักสี่ คลองเปรม 14 ชุมชนในเขตจตุจักร เขตดอนเมือง และเขตหลักสี่ การพัฒนาที่อยู่อาศัยมีทั้งปรับปรุงในที่เดิม ย้ายที่ดินใหม่ใกล้ที่เดิม รื้อสร้างบ้านบางส่วน รื้อถอนปรับปรุงที่ดินเดิม ฯลฯ

โครงการบ้านมั่นคงริมคลองบางบัว

คลองบางบัวเป็นคลองธรรมชาติ ที่มีความยาวประมาณ 20 กิโลเมตร มีชุมชนอาศัยทั้ง 2 ฝั่ง ในพื้นที่ 5 เขต คือ เขตสายไหม หลักสี่ ดอนเมือง บางเขน และจตุจักร ประชากร 25 ชุมชน 3,092 หลังคาเรือน 3,465 ครอบครัว 13,112 คน ประชาชนอยู่อาศัยมา 30-70 ปี

มีการสื่อสารโครงการบ้านมั่นคงผ่านเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว ซึ่งมีสมาชิก 17 ชุมชน ปัจจุบันมีชุมชนที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง 14 ชุมชน ผู้รับประโยชน์รวม 2,906 ครัวเรือน คือ อยู่ในเขตบางเขน 11 ชุมชน เขตหลักสี่ จำนวน 3 ชุมชน ได้รับงบประมาณเพื่อการพัฒนาสาธารณูปโภค ทั้ง 14 ชุมชน วงเงิน 133,470,000 บาท งบประมาณที่อยู่อาศัย 75,937,000 บาท

มีความก้าวหน้าในการก่อสร้างบ้านใหม่ทั้งหมดแล้วเสร็จและเข้าพักอาศัยแล้ว 580 หลัง เป็นของชุมชนชายคลองบางบัว 342 หลัง ชุมชนบางบัวกองการภาพ 229 หลัง และชุมชนสามัคคีร่วมใจ อยู่ระหว่างดำเนินการปรับปรุง รื้อสร้างเกิน 50% อีก 4 ชุมชน คือ ชุมชนก้าวหน้า ชุมชนร้อยกรอง ชุมชนอุทิศอนุสรณ์ และชุมชนบางสะพานไม้หนึ่ง

บ้านที่ดำเนินการปรับปรุง รื้อสร้างใหม่มีทั้งบ้านเดี่ยว สองชั้นและบ้านแฝด ราคาบ้านรวมวัสดุสำหรับบ้านแฝดอยู่ที่หลังละ 160,000 บาท บ้านสองชั้นอยู่ที่ 165,000 บาท

ภาคีการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองบางบัว

การพัฒนาที่อยู่อาศัยริมคลองบางบัว ได้เปิดพื้นที่ให้กับภาคีทุกภาคส่วนเข้ามาทำงานร่วมกับขบวนชุมชน คือ มีคณะทำงานเขตบางเขน ที่ประกอบด้วย ผู้แทนสำนักงานเขตบางเขน กรมธนารักษ์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม เครือข่ายชุมชน ฯลฯ สำนักเขตบางเขนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชน การประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อทำให้งานสำเร็จ ในด้านคณะกรรมการเขตหลักสี่ และมีผู้แทนทุกภาคส่วน เข้ามาทำงานเช่นเดียวกัน

การปรับปรุงชุมชน

มีการรื้อทั้งหมดเพื่อสร้างใหม่ในที่ดินเดิมจำนวน 5 ชุมชน คือ ชุมชนบางบัวกองการภาพ ชุมชนชายคลองบางบัว ชุมชนบ้านบางเขน ชุมชนสามัคคีร่วมใจ และชุมชนอุทิศอนุสรณ์

มีการรื้อถอนบางส่วนจำนวน 9 ชุมชน ที่ดำเนินการแล้ว คือ ชุมชนก้าวหน้า ชุมชนร้อยกรอง ชุมชนบางสะพานไม้หนึ่ง ฯลฯ

2.ชุมชนสามัคคีร่วมใจ

ผู้รับประโยชน์ 195 ครัวเรือน 985 คน

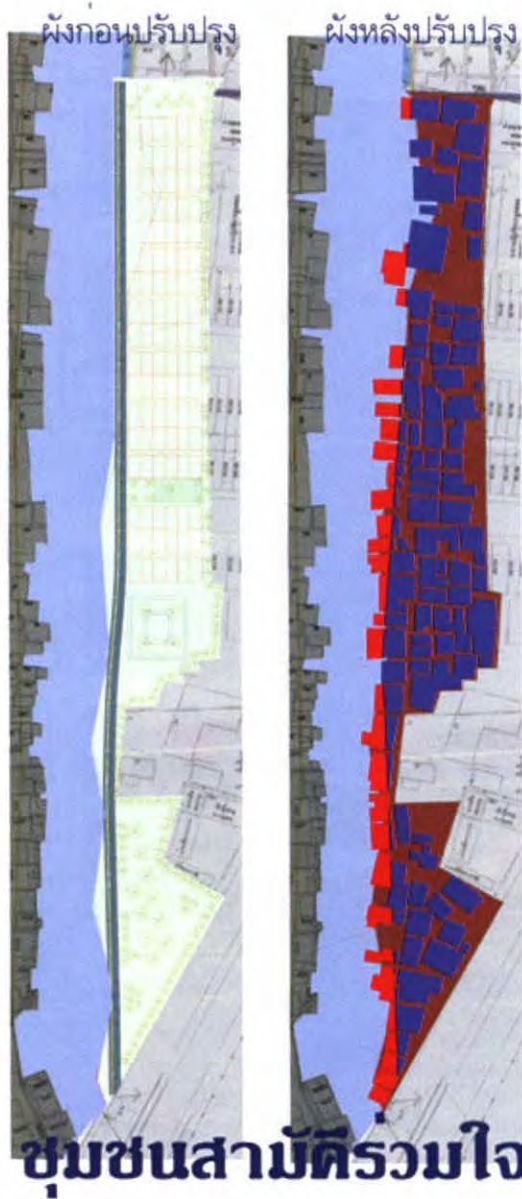
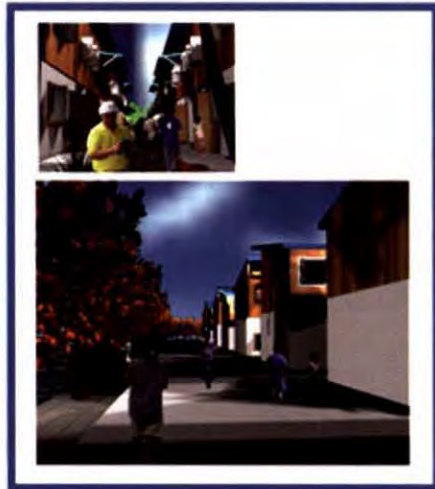
รูปแบบการปรับปรุง มีการรื้อสร้างบ้านในที่ดินเดิมทั้งโครงการ แบบบ้านมี 3 แบบ คือ

- บ้านแฝด 2 ชั้น 42 หลัง
- บ้านแถว 2 ชั้น 30 หลัง
- บ้านเดี่ยว 2 ชั้น 37 หลัง

ภาพก่อนปรับปรุง

ภาพหลังปรับปรุง

พื้นที่ประสบภัยสึนามิ

ภัยสึนามิเมื่อปลายปี 2547 ส่งผลให้ชุมชนในพื้นที่ประสบภัยทั้ง 7 จังหวัด ประสบกับปัญหาที่ดิน และที่อยู่อาศัย โครงการบ้านมั่นคงได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้านที่อยู่อาศัยของชุมชน กรณีการแก้ปัญหา ที่อยู่อาศัยถาวร ในพื้นที่ 8 ชุมชน ในจังหวัด พังงา กระบี่ ตรัง ระนอง ผู้รับประโยชน์ 812 ครอบครัว

โครงการบ้านมั่นคง...คนไร้บ้านบ้านน้ำเค็ม (ร่วมสุขทวีทรัพย์มั่นคง)

โครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิ (เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547) ด้านที่อยู่อาศัย ผู้รับประโยชน์จำนวน 56 ครอบครัว ในการจัดสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ให้กับผู้ประสบภัย ที่เป็นคนไร้บ้านและทำมาหากิน ในบ้านน้ำเค็มก่อนเกิดภัยสึนามิและประสงค์จะอาศัยในพื้นที่บ้านน้ำเค็ม ตำบลบางม่วง อ.ตะกั่วป่า จ.พังงา ต่อไป

แผนปฏิบัติการ

เพื่อพัฒนาชุมชนแออัด“บ้านมั่นคง”

ปี 2550 – 2554

คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม 2549 อนุมัติหลักการในแผนโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งได้ปรับปรุงใหม่ เพื่อดำเนินการในปี 2550-2554 โดยปรับลดเป้าหมายการดำเนินงานจากเป้าหมายรวม 285,000 หน่วย เป็นเป้าหมายรวม 200,218 หน่วย เพื่อลดภาระการสนับสนุนจากรัฐ และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนร่วมกันพัฒนาในส่วนของชุมชนที่เหลือให้มากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจ โดยมีเป้าหมายการดำเนินงานที่ปรับปรุงแล้ว ดังนี้

ปีงบประมาณ	เป้าหมาย (ครัวเรือน)	วงเงินอุดหนุน (ล้านบาท)	ระยะเวลาดำเนินการและงบอุดหนุน (ล้านบาท)				
			ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2554
ปี 2550	30,218	2,055	1,350	585			
	(โครงการอนุมัติในปี 2549 และงบสำรองจ่ายจากกองทุน พอช.)						
	30,000	2,040	1,020	1,020			
ปี 2551	40,000	2,720		1,360	1,360		
ปี 2552	50,000	3,400			1,700	1,700	
ปี 2553 - 2554	50,000	3,400				1,700	1,700
รวมทั้งสิ้น	200,218	13,615	2,370	2,965	3,060	3,400	1,700

- หมายเหตุ :
- งบอุดหนุนจากรัฐปี 2549 วงเงินรวม 2,055 ล้านบาท ได้รับการจัดสรรจากรัฐแล้ว 120 ล้านบาท และขอรับการจัดสรรจากรัฐอีกจำนวน 1,935 ล้านบาท
  - ปี 2550 – 2554 งบอุดหนุนจากรัฐรวม 11,560 ล้านบาท

- รูปแบบการพัฒนาที่อยู่อาศัย
สำหรับผู้มีรายได้น้อย...

การสร้างแพลตฟอร์ม

การปรับปรุงสาธารณูปโภค
ในที่ดินเดิม

การจัดปรับผังที่ดิน

4

การประสานประโยชน์การใช้ที่ดิน/
การแบ่งปันที่ดิน

5

การก่อสร้างที่อยู่อาศัยในที่เดิม

6

การรื้อย้ายและสร้างชุมชนใหม่
ในที่ใหม่

"บ้านมั่นคง
...บ้านที่เห็นมากกว่าคำว่าบ้าน"

ต้องการทราบรายละเอียดเพิ่มเติม ติดต่อได้ที่

1. สำนักงานโครงการบ้านมั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. 0-2378-8300-9 ต่อ 8423-8425,8659-8667 โทรสาร 0-2378-8487

Homepage : <http://www.codi.or.th/baanmankong> E-mail : codi@codi.or.th

2. สำนักงานปฏิบัติการภาค

- สำนักงานปฏิบัติการกรุงเทพปริมณฑลและตะวันออก

912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. 0-2378-8300-9 ต่อ 8396,8399 E-mail : codi@codi.or.th

- สำนักงานปฏิบัติการภาคกลางตอนบนและตะวันตก

912 ถนนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. 0-2378-8300-9 ต่อ 8171,8172 E-mail : codi@codi.or.th

- สำนักงานปฏิบัติการภาคเหนือ

607 ถนนเจริญราษฎร์ ตำบลฟ้าฮ่าม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50000

โทร. 0-5330-6722-4 โทรสาร 0-5330-6722-4 กต 13 E-mail : north@codi.or.th

- สำนักงานปฏิบัติการภาคใต้

62/17-18 ถนนสี่แยกเอเชีย ตำบลเขาเจ็ยก อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง 93000

โทร. 0-7461-1980 โทรสาร 0-7461-7559 E-mail : south@codi.or.th

- สำนักงานปฏิบัติการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

295 หมู่ 13 หน้าศาลากลางจังหวัดขอนแก่นหลังใหม่

ถนนศูนย์ราชการ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

โทร. 0-4324-1860,0-4324-1851-2 ต่อ 11 โทรสาร 0-4324-1851 ต่อ 12

E-mail : northeast@codi.or.th

ศ 04655

พม 09 1.2 2551
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความ
มั่นคงของมนุษย์, สถาบันพัฒนา...
ผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหาคืออยู่
อาศัยของคนจน โดยองค์กรชุมชน :
โครงการบ้านมั่นคง พ.ศ. 2546-2551.

พอช-CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)

912 ถนนวมินทร์ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กทม. 10240

โทร. 0-2378-8300 โทรสาร 0-2378-8321

Homepage : <http://www.codi.or.th> E-mail : codi@codi.or.th